Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

КПСС-эй Буряадай обкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй, Министрнүүдэй Соведэй орган

Газетэмнай 1921 оной декабриин 21-нэд гарана | № 215 (14020) | 1975 оной сентябриин 13, суббото | Сэн 2 мүнгэн.

КПСС-эй съездые угтуулан

УРГАСА ХУРЯАХА, НАМАРАЙ ПААР ХАХАЛХА ХҮДЭЛМЭРЕЭ ХУРДАДХАЯ

ХОЛЫН ТАРЯАЛАН ДЭЭРЭ

РЕПОРТАЖ

Хадын ташалангай халагаар зурыһан багахан полиин дундуур 4 комбайн һубарилдан ябана. Нимэ жэжэхэн полинуудай таряа хадажа, хуряажа һураха гээшэ амар хэрэг бэшэ юм. Жэжэхэн мүртөө тэгшэхэн талын дунда һаа, үшөөшье бараг байгаа. Хада уулануудаар хүреэлэгдэһэн Захааминай аймагай Енгорбойн совхозой полинууд дээрэ таряа хуряалга мүнөө түлэг дундаа.

Хамта дээрэ 8 комбайн таряа хуряалгада оронхой. Тэдэнэй нэгые совхозой үнинэй комбайнер Владимир Дамдинович Доржиев жолоододог юм. Энэ нүхэр 1958 ондо Бага-Куналейдэ хүдөө ажахые оньһожоруулха һургуули дүүргэһэнһээ хойшо түрэл нютагтаа механизатораар хүдэлнэ. Жэл бүри нютагайнгаа комбайнернуудай дунда дэлгэрһэн социалис мүрысөөндэ оролсожо, һайн дүнгүүдые түйладаг гээшэ. Жэшээнь, 1974 ондо 200 гектарай тус бүриһөө 11 центнер ороохо хуряажа, эрхимлэн гараһан байгаа. Тэрээнһээ урда жэлнүүдтэшье таряа амяарлан хадалга, хуряалгада жэгдэ ябалсажа, мүрысөөнэй шагналда хүртэдэг һэн.

Мүнөө жэл түрүүшээр таряа амяарлан хадалгада хабаадалсаад, һүүлдэнь хуряажа эхилээ. Зэдын аймагай комбайнернуудай нээмэл бэшэгтэй танилсаад, энэ жэл 1500 центнер таряа хуряаха, комбайнаа бүрин бүтэн абажа ябаха, туһалагша нүхэр Павел Будаевaa эрхим һайн мэргэжэлтэй болгохо гэһэн уялга абаад, ажаллажа байна. Хуряалга дүүргэмсээрээ намарай паар хахалжа, ерэхэ жэлэйнгээ ургасын үндэһэ һуури табиха зорилготой.

Д. АЮШЕЕВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: комбайнер Владимир Доржиев халаанайнгаа нүхэр П. Будаевта заабари үгэжэ байна.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

ҮБҺЭШЭД, МАЛШАДТА

БАГДАРИН. Аймагай соёлой ордоной «Сезерянка» гэжэ нэрэтэй агитбригада һүүлэй үедэ үбһэ хуряагшадай, мүн мал ажалай бүхы бригадануудаар ябажа байнхай. Бүхыдөө 16 концерт наада табижа, ажал дээрэ ябагшадые баясуулба.

Агитбригадын дуушад Петр Шелест, Ольга Хандажапова, Октябрина Дампилова, Татьяна Бурдьяева гэгшэд ород, буряад арадуудай дуунуудые гүйсэдхэһэн, хатар гүйсэдхэһэн байна.

Ю. АКУЛОВ.

ХОНИДОЙ ҮДЭСЭ — ҮРЭЖҮҮЛГЭҺЭЭ

Буряад ороной олон мянган хонишод ажахынгаа жэл [...]ишаа урид дабажа, шэнэ арбадахи табан жэлэй түрүүшын жэлдэ бэелүүлхэ хэрэгтээ эхи табижа захалаа, [колх]оз, совхозуудта хонидые үрэжүүлхэ хүдэлмэри эхилэй.

Юһэдэхи табан жэлдэ, илангаяа тэрэнэй түгэсхэхы [жэлдэ] республикын олонхи хонишод амжалтатай һайн ажаллажа гараа. Жэлһээ жэлдэ зуун хонин бүриһөө [...] зуу гаран хурьга абадаг, түлжүүлдэг хонишодой тоо [...] табан жэлэйхиһээ нилээд олошорио. Тиигэжэ хо[нид]ой тоо олошоруулха түсэб бүхы дээрээ үлүүлэн дүүр[гэ]э. Хонин бүриһөө абтадаг нооһоной хэмжээн дээшэ[лээ].

Энэ жэлдэ республикымнай хонишод хэзээ хэзээнэйхи[һээ] олон — 720 мянга гаран хурьга абаһан байна. Ленин орденто Борьёогой совхозой хонишод юһэдэхи табан жэлэй туршада түл абалгаар республика дотороо эрхимлэн ябана. Энэ ажахын суута хонишон Дмитрий Яковлевич Свистуновой бригада байгша ондо зуун хонин бүриһөө 158,5 хурьга томо болгожо, гайхамшагта жэшээ харуулаа. Мүн эндэхи хонишон, Социалис Ажалай Герой [Ц]ырун Лубсанович Рабдаев, залуу хонишон Виктор Гом[боевич] Базаров гэгшэд социалис мүрысөө үргэнөөр дэлгэрүүлхэ, дүй дүршэлөө бусадта дамжуулха талаар ехэ [ажа]л үүсхэл гаргаһан байна.

Түрүү ажахынуудай, эрхим хонишодой дүршэл шадамараар харуулнаб гэхэдэ, тэдэнэр хонидые үрэжүүлхэ [ажал]та ехэ анхарал табидаг байна. Искусственна үрэжүүлгын пунктнуудые бэлдэхэ, хонишодые техник-үрэжүүлэгшын мэргэжэлдэ һургаха хүдэлмэри оролдосотойгоор ябуулхынгаа хажуугаар эхэ хонидоо бэлшээн таргалуулха гэжэ хүсэдэг. «Зунай хүхэ ногоон дээрэ таргалһан хонид үдэсэтэй байдаг, үбэлжэлгые һайнаар дабадаг» гэжэ Зэдын суута хонишон, Социалис Ажалай Герой [Дол]гор-Сурун Гончиковна Цыремпилова сэхэ хэлэдэг. Борьёогой совхозой болон Зэдын аймагай бусад түрүү хонишод энэ һургаалые баримталан, үрэжүүлгын эхилтэр [хони]доо таргалуулха гэжэ оролдодог заншалтай. Ногоон хагдаркада хонидоо зелёнкын узуурта, мүн хабар тарьгдаһан зелёнко дээрэ бэлшээдэг юм. Гадна эндэхи хонишод һүрэгүүдээ өөһэдөө үрэжүүлдэг гуримтай.

[Ти]имэ бэшье хони үсхэбэрилхэ, илангаяа хонидые искусственна аргаар үрэжүүлхэ хүдэлмэридэ дутагдалнууд [ехэ] ушардаг, тэрээндэ хайша хэрэгээр хандаха баримтанууд дайралдадаг. Хоёр олон Хэжэнгын аймагай ажахынуудта энэ жэлдэ зуун хонин бүриһөө оройдоо 69 хурьгатаа бшуу. Ондоогоор хэлэхэдэ, зуун хонин бүриин [гурба]ннь һубайрһан болоно. Яахадаа нимэ бирагүй байдал бии болоо? Нэн түрүүн эндэхи олохон хонишод үрэжүүлгэдээ һайнаар бэлдэнэгүй, үрэжүүлгын эхилтэр һүрэгүүдээ таргалуулжа биранагүй. Олонхи хонишодынь [хони]доо үрэжүүлгэ хэжэ һураагүй байха юм. Тиимэһээ [ш]ухала хүдэлмэреэ ямар нэгэн ондоо хүндэ найдаха [бол]оно. Аймагай болон ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэд, зооветеринарна хүдэлмэрилэгшэд энэ жэлдэшье [хон]ой үрэжүүлгые эмхитэй һайнаар үнгэргэхэ талаар хэмжээнүүдые бэелүүлжэ шадаагүй байһаар. Хонишодые техник-үрэжүүлэгшын мэргэжэлдэ һургаха табиратай юумэн хэгдээгүй. Мүн эхэ хонидые зундаа [бэлшээ]н таргалуулха арга боломжонууд хүсэд хэрэглэгдээгүй байшоо. Олохон хонишод һүрэгүүдээ үглөөниинь [о]ридэ орой гаргадаг, үдэшэниинь эртэ хаажархидаг [за]ншалгадэһэн байха юм. Тиигэжэ хонидынь үрэжүүлгэдээр бэлэн бэшэ байба. Энэл ушар шалтагаанһаа бо[лжо] аймагай ажахынууд үрэжүүлгэеэ һал захалаа. Хэрбээ ондо энэ үедэ 21 мянга гаран хонидые үрэжүүлээд [байгаа] һаа, мүнөө оройдоо 1800-да хүргэнхэй. Түсэбөөр [бай]гуулагдаһан арба гаран пунктнь нээгдээгүй, бэлэн бо[ло]гүй байһаар.

Иимэрхүү байдал Улаан-Үдын, Сэлэнгын, Хяагтын аймагуудай олонхи колхоз, совхозуудта үзэгдэнэ. Улаан-[Үдын] аймагай «Дружба» колхоздо, Оронгын совхоздо [ж]эшэ хэжэ үзэхэдэ, искусственна аргаар үрэжүүлэгшэ отаранууудта хусануудые һула табижархиһан байна. [Эдэ] ажахынуудта искусственна үрэжүүлгын пунктнууд [бэл]дээгүй, хусануудынь тамир һулатай, нэмэлтэ тэжээл үгтөөгүй дээрэһээ һүрэгүүдтэеэ суг бэлшээгдэжэ [байна]. Иимэрхүү дутагдалнуудые мүнөө тэсэхээр бэшэ.

Хото, хүдөөгэй бүхы ажалшадай КПСС-эй XXV съездые ажалай бэлэгүүдээр угтаха, арбадахи табан жэлые [амжалта]тай алхасаар эхилхэ гэжэ тэмсэжэ байһан үедэ республикын хонишод ажалдаа бии байгаа дутагдалнуудаа усадхажа, хонидые искусственна аргаар үрэжүүлхэ хүдэлмэриеэ хэзээ хэзээнэйхиһээ эмхитэйгээр, һайн шанараар ябуулха талаар бүхы хэмжээ абаха ушартай.

[Ерэ]хэ табан жэлдэ республикын хонишодой урда бүри [ехэ] зорилгонууд табигдана. Эгээл түрүүн хонидой үүлтэр [сайж]аруулжа, хонин бүриһөө ехэ нооһо хайшалдаг болохо [ёһо]той. Тиимэһээ энээндэ мүнөөнһөө бэлдэхэ, хонин [һүрэг]үүдээ ехэ нооһо үгэдэг, эрхим шанартай хусануудай [үрэһөө] үрэжүүлхэ шухала. Искусственна үрэжүүлгэ эмхид[хэхэ]ые залхуураад, һүрэгүүдтэ шанар муутай хусануудые [һула] табиха гээшэ гэмтэ хэрэг гэжэ тоологдохо байна.

[Айма]гуудай партийна, советскэ, хүдөө ажахын органуудай хүтэлбэрилэгшэд, зооветеринарна мэргэжэлтэд [хонидые] үрэжүүлхэ хүдэлмэриие өөһэдынгөө үдэр бүриин [хиналта]да абажа, тэрэниие һайнаар үнгэргэхэ бүхы хэмжээ абаха уялгатай. Эхэ хонидой отарануудые наринаар [шалга]хэ, тэндэ бэлдэгдэһэн искусственна үрэжүүлгын [пунктнуудай] түхеэрэлгые, хонидой хэр зэргэ үрэжүүлэгдэжэ [байгаае] шалгаха хэрэгтэй. Илангаяа үрэжүүлгын технологи зүбөөр баримталагданаб, тэндэ асарагдаһан бэдэр[һэн] хусануудые эдеэлүүлгэ, харууһалга ямар бэ гэжэ хи[нахань] шухала. Мүн үрэжүүлэгдэһэн хонидые тэмдэглэхэ [будаг]аар, хусын үрэ шалгаха микроскоп гэхэ мэтээр ханга[хань] шухала. Намар орой үрэжүүлэгдэхэ отарануудта [байр]нуудыень дулаалха байна.

[Тэр]этэй хамта ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэд, зооветеринарна хүдэлмэрилэгшэд эхэ хонидые үрэжүүлгын [урда]таа бэлшээн таргалуулха, хүсэд һайн тамиртай бол[гохо] гэжэ оролдохо зэргэтэй. Имагтал хонидой тамирай [зэргэ]эр лэ тэдэниие үрэжүүлхэ болзор тодохойлогдохо [ёһо]той.

Буряад хонишод, зооветеринарна хүдэлмэрилэгшэд! Эхэ [хони]доо эрхим болзорто искусственна аргаар үрэжүүлхэ [хэрэг]тэ бүхы хүсэеэ, мэргэжэл шадабаряа элсүүлэел.

[Буряадай] АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указ

НҮХЭР Ч. В. ЕНДОНОВТО БУРЯАДАЙ АССР-эй ГАБЬЯАТА ЭКОНОМИСТЫН ХҮНДЭТЭ НЭРЭ ЗЭРГЭ ОЛГОХО ТУХАЙ

Республика дотор финансово болон экономическа хэ[мжээ] ябуулхэ талаар габьяатай байһанайнь түлөө Буряадай АССР-эй финансын министр Ендонов Чимит Вампилович Буряадай АССР-эй габьяата экономистын хүндэтэ нэрэ зэргэ олгохо.

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй түрүүлэгшэ **Б. СЕМЕНОВ.**

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй секретарь **И. ЧЕРНЯКОВ.**

Улаан-Үдэ хото, Соведүүдэй байшан.
1975 оной сентябриин 6.

[Буряадай] АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указ

НҮХЭР Ц. О. ЦЫБИКОВЫЕ БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ ПРЕЗИДИУМЭЙ ХҮНДЭЛЭЛЭЙ ГРАМОТААР ШАГНАХА ТУХАЙ

Республикын партийна болон советскэ органуудта [ол]он саг соо аша үрэтэйгөөр хүдэлһыень хараадаа абажа, 60 наһа гүйсэһэнтэйнь дашарамдуулан, КПСС-эй [обко]мой партийна комиссиин гэшүүн Цыбиков Цырен [...]овичые Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Хүндэлэлэй грамотаар шагнаха.

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй түрүүлэгшын орлогшо **В. УБЕЕВ.**

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй секретарь **И. ЧЕРНЯКОВ.**

Улаан-Үдэ хото, Соведүүдэй байшан.
1975 оной сентябриин 12.

Республикын аймагуудай гүрэндэ таряа тушаажа байһан тухай

1975 оной сентябриин 10-най мэдээн

(Түсэбэй дүүргэлтэ процентээр).

Аймагууд	түсэбэй дүүргэлтэ нэмэлтэ даабаринуудтайгаар
Баргажанай	56
Бэшүүрэй	35
Зэдын	11
Яруунын	—
Загарайн	31
Захааминай	--
Кабанскын	19
Хэжэнгын	13
Хурамхаанай	114
Хяагтын	34
Мухар-Шэбэрэй	14
Прибайкалиин	29
Сэлэнгын	19
Түнхэнэй	0,2
Улаан-Үдын	40
Хоринн	0,3
Бүхыдөө	21

МАНДА МЭДЭЭ СЭНЭ:

МУХАР-ШЭБЭР

«Буряад үнэн» газетын корреспондент Борис Жамбалов: Бүхыдөө 5 мянган гектарта ороохото ургамалнуудые тарижа, һайнаар харууһалһанай ашаар баян ургаса ургуулһан «Авангард» совхозой механизаторнууд эдэ үдэрнүүдтэ 22012 центнер таряа сохижо, 8470 центнер ороохо гүрэндэ тушааба. Тиигэжэ хараалагдаһан түсэбөө 970 центнерээр үлүүлжэ, абаһан социалис уялгаяа хахадлаба.

Таряа хуряалгада үнинэй комбайнернууд Николай Степной, Василий Степной гэгшэд тус бүреэ 2000 гаран центнер таряа сохижо, мүрысөөндэ эрхимлэнэ.

Һүүлэй мэдээгээр дурсагдагша ажахын механизаторнууд 1963 гектарай таряа сабшажа унагаагаад, 1400 гектарай баал суглуулжа сохиһон байна. Мүнөө совхозой таряашад гүрэндэ таряа тушааха уялгаяа энэ һарын хахадлатар сүм дүүргэхэ зорилготойгоор ажаллана.

КАБАНСК

Аймагай газетын корреспондент А. Халтуев: Таряа хуряалгаяа ажалай 15 үдэрэй туршада үнгэргэхөөр шиидэһэн Кабанскын совхозой механизаторнууд эдэ үдэрнүүдтэ хоорондоо мүрысэн ажаллажа, горитой амжалта туйлана. Һаяхан тус ажахын таряа хуряагшадай мүрысөөнэй ээлжээтэ дүн согсологдожо, илагшадынь тодоруулагдаа. Эндэ 1850 центнер таряа сохиһон залуу комбайнер Валерий Идрисов онсо шалгаржа, Дамжуулгын улаан туг барюулагдаа. Тиихэдэ таряа сабшалга дээрэ Анатолий Ильков эрхимлээ. Энэ нүхэрнай богонихон саг соо 220 гектарай шэнисэ баал болгон унагаагаа юм. Трактористнуудай дундаһаа Виктор Носоков шалгараа. Тэрэ хуряалгын эхинһээ хойшо 245 гектарта намарай паар хахалһан байна.

Мүнөө совхозой түб һууринда таряа хуряалгада эрхимлэһэн механизаторнуудта зорюулан ажалай алдар солын Улаан туг намилзуулагдаа.

СТУДЕНТНЭРЭЙ БҮХЭСОЮЗНА БАРИЛГЫН ОТРЯДТА ХАБААДАГШАДТА

Хүндэтэ нүхэдүүд!

Ажалай ехэ амжалтаартнай дашарамдуулан, таанадые үнэн зүрхэнһөө амаршалнаб!

Юһэдэхи табан жэлэй туршада студентнэрэй барилгын отрядуудаар бүтээгдэһэн промышленна ба хүдөө ажахын хэдэн зуун элдэб барилганууд, электрын элшэ хүсэ дамжуулха, түмэр ба шоссе харгынуудай хэдэ мянган километр лининүүд, байрын шэнэ гэрнүүд, һургуулинуудай ба техническэ мэргэжэл олгохо училищинуудай байшангууд, больницанууд ба клубууд — КПСС-эй XXIV съездын шиидхэбэринүүдые бэелүүлхэ хэрэгтэ оруулһан тодорхой хубита, һурагша залуушуулай граждан ба политическэ болбосоролой эли тодо гэршэ жэшээ болоно. Хүдэлмэришэд ба колхознигуудтай хамта таанадай бүтээһэн ажал хадаа ерээдүйн мэргэжэлтэдэй ниитэ-политическэ ба ажалай хүмүүжэл олохо эрхим һургуули болоно. Ажалай гурбадахи семестр дээдэ, тусхай дунда һургуулинуудай һуралсалай ба хүмүүжүүлгын хүдэлмэриин тон шухала хуби болоһониинь шухала байна.

Коммунис байгуулалтын программые саашадаа бэелүүлхын тула эрдэм мэргэжэл гүнзэгыгөөр шудалха, зохёол бүтээлэй талаар эршэ хабаяа гаргаха, шэнжэлгэнүүдые эсэшэ сусашагүйгөөр хэхэ эрилтэ таанадай, мүнөөдэрэй студентнэр ба һурагшадай урда табигдана. Аха үетэнэйнгөө баатар габьяата ёһо заншалнуудые нэрэтэй солотойгоор үргэлжэлүүлэгты, ажалда коммунис ёһоор хандадаг, моральна талаараа арюун сэбэр, социалис Эхэ орондоо инаг дуратай, пролетарска интернационализм баримталан бэелүүлдэг байхаар өөһэдыгөө хүмүүжүүлэгты.

КПСС-эй XXV съездые эрхим һуралсалаар, габшагай ажалаар, научно-техническэ хүдэлмэридэ, ниитын ажабайдалда эдэбхитэй хабаадалгаар угтахыетнай таанадта, залуу ханинар, хүсэнэб.

Л. БРЕЖНЕВ,
Советскэ Союзай Коммунис партиин Центральна Комитедэй Генеральна секретарь.

ТАСС ҺОНИН

ХАНИНАРТАА АЙЛШАЛБА

ПЛОВДИВ. (ТАСС). КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүндэ кандидат Ш. Р. Рашидов түрүүтэй СССР-эй Верховно Соведэй делегаци Пловдив хотодо ерээ.

Совет айлшад округой ба хотын хүтэлбэрилэгшэдтэй БКП-гэй окружной комитедтэ уулзаба. Окружкомой секретарь С. Божилов округой ажалшадай байдал тухай, эндэхи партийна организациин хүдэлмэри тухай хөөрөө.

СССР-эй Верховно Соведэй делегаци Совет сэрэгшэ сүлөөлэгшын памятнигай дэргэдэ венок табяад, революционно тэмсэлэй, фашизмда эсэргүү тэмсэлэй үеэр ами наһаяа алдаһан баатарнуудай хүндэлэлдэ зорюулагдаһан дурасхаалай хүшөөнүүдтэ ошожо хараба.

Совет делегаци Пловдивтахи уласхоорондын яармагта ошоһон, городыень хараһан байна.

Буряадай, Яхадай АССР-нүүдэй ба Шэтын областиин ажалшадай 1975 оной январь-август һаранuудай социалис мүрысөөнэй дүнгүүд

	Түсэбэй дүүргэлтэ процентээр: Буряадай АССР	Яхадай АССР	Шэтын обл.	Үнгэрһэн жэлэйхитэй сасуулхада процентээр: Буряадай АССР	Яхадай АССР	Шэтын обл.
ПРОМЫШЛЕННОСТЬ						
Валова продукци гаргалга	—	—	—	106	106	110
Продукци худалдалга	102	99	97	106	106	110
Ажалай бүтээсэ	102	99	96	105	103	109
Промышленна предприятинуудай тоо — бүхыдөө	197	163	228	—	—	—
Тэрэ тоодо продукци худалдаха даабаряа дүүргээгүй предприятинууд	55	48	55	—	—	—
Бүхы предприятинуудай тоодо процентээр	28	30	24	—	—	—
ХҮДӨӨ АЖАХЫ						
Мал ажалай гол продуктнуудые худалдалга (9 һарын түсэбэй дүүргэлтэ)						
мяхан	58	62	57	122	102	104
һүн	90	84	85	102	100	98
үндэгэн	96	119	87	108	147	99,5
ноохон	104	—	99,5	100,6	—	97
КАПИТАЛЬНА БАРИЛГА						
Гүрэнэй түбэй капитальна барилга бүхыдөө	81	94	88,0	128	121	87
Тэрэ тоодо барилга хабсаралгын хүдэлмэри	85	100	98	130	114	85
Барилгада үгтэһэн капитальна һомололго һургуулинуудай барилгада	52	105	77	92	89	64
Хүүгэдэй эмхи зургаануудай барилгада	63	95	82	84	108	119
Больница ба поликлиникэнүүдэй барилгада	88	88	110	219	80	128
Гэр байра ашаглалгада оруулга (9 һарын түсэбэй дүүргэлтэ)	41	64	47	118	113	94
Өөһэдын хүсөөр бүтээгдэһэн подрядна ажалай хэмжээн	91	104	92	121	111	95
АЖАЛШАДАЙ ХЭРЭГЛЭМЖЭ ХАНГАЛГА						
Хэрэглэмжэ хангалгын хүдэлмэри бүхыдөө	98	103	95	107	108	107
ХУДАЛДАА НАЙМААН						
Гүрэнэй ба кооперативна худалдаа наймаанай эд бараанай рознична эрьесэ (нэмэлтэ даабаритайгаар)	100	99	99,5	108	107	107

БУРЯАДАЙ АССР-эй СТАТИСТИКЫН [...] УПРАВЛЕНИ.

Республикын ажахынуудта үбһэ тэжээл, ногооной гурил, набшаһата тэжээл бэлэдхэхэ, сенаж даралгын ябаса тухай

1975 ОНОЙ СЕНТЯБРИИН 8-най МЭДЭЭН

(Түсэбэй дүүргэлтэпроцентээр)

Аймагууд	Үбһэн: Сабшагдаһаниинь	Һурилэгдэһэниинь	Хуряагдаһаниинь	Сенаж	Ногооной гурил	Набшаһата тэжээл
Баргажанай	66	98	56	—	25	13
Баунтын	114	95	58	—	—	—
Бэшүүрэй	72	89	64	77	69	58
Зэдын	53	83	29	37	41	4
Яруунын	68	90	27	7	34	55
Загарайн	83	95	61	94	10	39
Захааминай	89	93	71	65	—	144
Кабанскын	94	99	94	72	69	—
Хэжэнгын	79	95	49	50	31	49
Хурамхаанай	76	97	55	20	72	8
Хяагтын	75	97	67	44	24	43
Мухар-Шэбэрэй	64	94	48	160	54	61
Ахын	55	99,4	31	—	—	—
Прибайкалнин	72	99	75	109	24	—
Хойто-Байгалай	52	93	35	—	—	—
Сэлэнгын	60	96	44	53	31	38
Түнхэнэй	68	96	55	42	102	19
Улаан-Үдын	74	88	45	3,4	59	77
Хоринн	67	96	47	46	50	16
Республика бүхыдөө	72	94	51	70	43	42

Намарай эхин сентябрь һара хахадлажа, республикымнай ажахынуудта үбһэ тэжээл бэлэдхэхэ хүдэлмэри дүүрэнтэжэ байна. Тиин үнгэрһэн энэ хугасаа соо аймагуудай ажахынууд сагай уларилай хэды таарамжагүй байбашье, ниитынгээ адууһа малда хүсэд хүрэхэ үбһэ тэжээл хуряажа нөөсэлбэ. Эндэ толилогдоһон тоо мэдээнүүдые согсолон харахада, Аргатын, Калининай нэрэмжэтэ, «Дружба», «Сэлэнгэ», Худанай, Чисаанын, Анаагай, Бодонгуудай, Хурамхаанай, Кабанскын, «Пограничный» совхозууд сабшагдаһан үбһэеэ бултыень һурилжэ дүүргээ гэхэ гү, али бии байгаа сабшалангаа бүхыдэнь хуряажа абаба. Тиихэдэ сенаж дараха, ногооной гурил бэлэдхэхэ даабаряа олохон ажахынууд амжалтатайгаар бэелүүлбэ. Жэшээлбэл, Бэшүүрэй совхоз нёдондо 2.640 центнер сенаж дараһан байбал, байгша ондо 12.480 центнер сенаж нөөсэлөө. Мүн Хүдэриин совхоз 8 мянган, «Эрдэм» совхоз 16.350 центнер хүрэтэр иимэ тэжээл даража абаад байнхай. Гадна ногооной гурил татажа хадагалха талаар зарим түрүү ажахынууд амжалтатай ябана. Ушарынь хадаа эндэ агрегадуудай ажалые һайнаар эмхидхэжэ, һаадгүй хүдэлгэжэ, гурбан халаанда жэншэдгүй ябуулаа гээшэ. Энээнэй ашаар Баргажанай, Яруунын, Ехэ-Нугын, Оронгын, «Октябрьский», Оёорой, Борьёогой, Хурамхаанай, Саянай болон бусад совхозуудай агрегат бүхэн тэжээл бэлэдхэлгын эхинһээ хойшо тус бүреэ 1.100—3.000 центнер хүрэтэр витаминтай ногооной гурил татаһан байна. Тиин гэһээ Эрхирэгэй, Худанай, Хэжэнгын, Хамниин совхозууд «АВМ-0,4» агрегадаа һайнаар ябуулаагүй байжа, энэ хугасаа соо оройдоол 61—170—203 центнер ногооной гурил бэлэдхээ. Игээд ерэхэлээрээ мүнөө энэ үлэһэн үдэрнүүдтэ тэжээл бэлэдхэлгээ бүри хурдадхажа, ногооной үшөө хагдараагүй байһанда зарим сабшагдаагүй газарай ногооое гар хажуураар түүбэрилэн хуряаха болоно.

ПАРТИЙНА АЖАБАЙДАЛ: тоосоон ба һунгалта

НҮЛӨӨ ҺУЛАТАЙ БАЙХАДА...

Мухар-Шэбэрэй аймагай партийна эхин организацинуудта тоосоото һунгалтын суглаанууд боложо эхилбэ. Эгээн түрүүн иимэ суглаан «Коммунизм» колхоздо болоо. Ажахын коммунистнууд партбюрогой секретарь Е. К. Жираковагай хэһэн тоосоото элидхэл зүбшэн хэлсэбэ.

Тоосоото һунгалтын суглаан партийна эхин организациин ажабайдалда ехэ удха шанартай үйлэ хэрэг болохо байхаһаа гадна, ажалшадай дунда ябуулдаг эмхидхэлэй болон политическэ хүдэлмэреэ улам һайжаруулха, партийна нүлөөгөө бүри гүнзэгырүүлхэ хэрэгтэнь коммунистнуудта туһалдаг гэээшэ. Мүнөө үнгэржэ байһан суглаанууд өөрын онсо шэнжэтэй сагта — юһэдэхи табан жэлэй түсэбүүдые амжалтатайгаар дүүргэхын түлөө, түрэл Коммунис партиин ээлжээтэ XXV съездые нэрэтэй солотойгоор угтахын түлөө социалис мүрысөөнэй үдэр бүри эршэдэжэ байһан үедэ үнгэржэ байна. Энэ мүрысөөндэ эдэбхитэйгээр оролсоһон «Коммунизм» колхозой гэшүүд партийна организациин коммунистнуудай хүтэлбэри доро хүдэлхэ зуураа, ажал хэрэгтээ зарим тэды амжалтатай ябана.

Тус колхоз үбһэ хуряалгаяа аймаг соогоо түрүүлэн дүүргээ. 12 мянга гаран центнер үбһэ һайн шанартайгаар соможо абаба. Ойрын үдэрнүүдтэ силос дараха хүдэлмэри дүүргэхэнь. Нёдондонойхиһоо хоёр дахин ехэ сенаж дарагдаа. 5.600 гектар тарялан дээрэ нилээд һайн ургаса гаранхай. Бүхы тарялагаа үсөөхэн үдэрэй туршада, эрхим шанартайгаар хуряаха, гүрэндөө 40 мянган центнерһээ бага бэшэ орооһо худалдаха уялга абанхай. Колхоз гүрэндэ һү, хартаабха, үндэгэ худалдаха табан жэлэйнгээ даабари дүүргэхэ аргатай.

Үйлэдбэриин бүхы арга боломжонууд, дараса нөөсэнүүд хүсэд хэрэглэгдэнэ гү гэһэн асуудал гарана. Энэ асуудалда элидхэлшэ, мүн үгэ хэлэһэн коммунистнууд гол анхаралаа хандуулаа. Үйлэдбэриин һалбари бүхэнэй түлөөлэгшэд трибунада гарахадаа, бии байһан ажахы доторой арга боломжонууд гүйсэд хэрэглэгдэнэгүй, коммунист бүхэн өөрынгөө ажалладаг участогай түлөө һанаһанда хүрэмөөр харюусанагүй, коллективэй ажал хүдэлмэридэ, ажалшадые хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ партийна нүлөөн мүртэй үзүүлэгдэнэгүй гээд тэмдэглээ.

Хонишон М. Н. Мироновой хэлэһэн үгэнүүд угаа һонирхолтой байгаа. Тэрэниие өөрынгөө ажал тухай хэлэхэнь гэжэ һанаһамнай, ташха ондоо асуудалда үгэеэ зорюулаа. Энэнь ойлгосотой. Коммунист хүндэ колхозой һалбари бүхэнэй ажал хэрэг хамаатай, үрэ дүнгэйнь ахир байбал, тэрэ һанал сэдьхэлээ зобооно бшуу. «Бүхы ажалнай урагшагүй ябана. Тоосоото үе соо миин 6 суглаан болоо. Энэ саг соо секретариин уялга гурбан хүн дүүргэээ. Партбюрогой гэшүүд үүсхэлгүйгөөр хүдэлнэ. Колхознигуудай дунда ябуулагдадаг эмхидхэлэй болон политическэ хүдэлмэри мүнөөнэй эрилтэдэ хүрэмөөр бэшэ. Энэнһээ уламжалан партийна, ажалай журам һуладаа. Суглаан дээрэ абтаһан шиидхэбэринүүд булта бэелүүлэгдэнэгүй. Социалис мүрысөөнэй удха шанар хазагайруулагдана. Мүнөө болотор хонишодой жэлэй туршада хэһэн хүдэлмэриин үрэ дүн гаргагдаагүй байһаар. Удахагүй эхэ хонидоо искусственна аргаар үрэжүүлжэ эхилхэмнай. Гэтэр пунктнууд бэлэн бэшэ. Хусанууд тосхоной үйлсөөр зоргондоо зайжа ябаһаар. Жэл бүри нимэрхүү байдал ушаржал байдаг. Эдэ дутагдалнуудые усадхахын тула партбюро хадаа ажахын хүтэлбэрилэгшэдтэ, эрдэмтэ мэргэжэлтэдтэ эрилтэ шангаар табинагүй. Шэнээр һунгагдаһан бюро эдэ бүгэдэндэ анхаралаа һайса хандуулха зэргэтэй» гээд, ахалагша хонишон нүхэр Миронов шүүмжэлэл хэбэ.

Коммунистын хэһэн энэ шүүмжэлэл тон зүб. Урдань энэ колхозой колхознигуудай ажалай ехэ амжалтаар аймагай хүн зон омогорхон баясадаг бэлэй. Тэдэнэрһээ жэшээ абадаг, дүй дүршэлыень халан абадаг байгаа. Харин мүнөө энэ ажахы аймаг соогоо эгээл гээгдэнги ажахынуудай нэгэн болонхой. Мэргэжэлтэдэй тооложо үзэһэнэй ёһоор, колхоз гүрэндэ 24.000 центнер орооһо, 300 центнер овощ, 3.500 центнер мяха уритэйгөөр табан жэлээ түгэсхэхээ байна бшуу.

Колхозой партийна организаци 36 коммунистһаа бүридэнэ. Энэмнай нилээд ехэ хүсэн гэээшэ бэзэ. Гэбэшье үйлэдбэриин эгээл харюусалгатай участогууд дээрэ үсөөхэн коммунистнууд хүдэлнэ. Жэшээнь, һаалишанаар нэгэ, механизатораар табан коммунист ажалладаг юм байна. Партийна организациин зэргэ урганагүй. Хоёр жэлэй урда тээ энэ организацида 36 коммунист байһан һаа, мүнөө тэрэл хэмдээ. Коммунистнуудай олонхинь үндэр наһатай болоһон хүнүүд. Партида шэлэн абамаар залуушуул, үйлэдбэриин түрүүшүүл колхоздо олон ааб даа. Теэд тэдэнэй дунда ямаршье хүдэлмэриин ябуулагдадаггүй байхада хэрэг өөрөө бүтэшэхэ аал?

Партбюрогой секретарь Е. К. Жираковагай тоосоото элидхэл, коммунистнуудай хэлэһэн үгэ дуулаад байхада, партийна организациин, тэрэнэй бюрогой хүдэлмэридэ али олон дутагдалнуудай бии байһаниинь элирнэ.

Тоосоото үедэ колхозой партийна эхин организаци, бюрогой гэшүүд, бүхы коммунистнууд ямаршье хүдэлмэри хээгүй гэжэ сэгнэлтэ үгэхэеэ һананагүйбди. Бии байһан дутагдалаа усадхаха талаар хэмжээ ябуулганууды яһала хараалһан, һайн шиидхэбэринүүдыешье абаһан байгаа. Теэд тэдэнэйнь зариман юундэшьеб хүсэндөө хүргэгдэдэггүй байһаниинь гэмшэлтэй. Жэшээнь, тэжээлэй цех бариха гэһэн шиидхэбэри үнгэрэгшэ намарһаа хойшо бэелүүлэгдэнэгүй. Правлениин түрүүлэгшэ, партбюрогой гэшүүн А. М. Сысоев элдэб үндэһэгүй шалтаг дурдаад, энэ шиидхэбэриие дүүргэнэгүй. Тэрэшэлэн коммунистнуудай тоосоо зүбшэн хэлсэдэг арга хүсэд хэрэглэгдэнэгүй. Тиимэһээ зарим коммунистнууд партийна, ажалай журам эбдэнэ, дааһан хэрэгтээ харюусалгагүйгөөр хандана бшуу. Коммунист бүхэн партийна ямар нэгэн даабаритай байха уялгатай. Үнэндөө бүхы коммунистнуудай хахадынь шахуу тиимэ даабаригүй. Тэдэнэр партийна организациингаа ажабайдалһаа таһаранги, суглаандаа ходо гээгдэжэ ерэдэг, заримдаа байдагшьегүй, ерэхэдээшье үгэ хэлэдэггүй, хамтаараа зүбшэн хэлсэлгэдэ өөрынгөө һанамжа, дурадхал оруулдаггүй байна. Тоосоото үе соо коммунистнууд А. Ф. Бельский, Б. Ф. Черньпев, И. И. Гусляков гэгшэд партийна суглаануудта оройдоо хабаадаагүй байшоо. Тэдэнэр иимэ ехэ алдуу гаргаһанайнгаа түлөө партийна зэмэдэ хүртөөгүй байһаар. Тиихэдэ коммунистнууд С. Бельский, И. Хохлов гэгшэд партийна даабаряа муугаар дүүргэдэг гэһэн шүүмжэлэл гараа.

Тоосоото суглаан эдэбхитэйгээр боложо үнгэрөө. Үйлэдбэриин ашаг үрэ дээшэлүүлхэ, хүн зоной дунда ябуулагдадаг эмхидхэлэй болон политическэ хүдэлмэри эрид һайжаруулха шухала байһан тушаа коммунистнуудай ехэ һанаата боложо ябадагынь эли тодоор харагдаа.

Б. ЖАМБАЛОВ,
манай корр.

Ц. Цыренжаповай буулгаһан энэ фото... дээрэ Загарайн аймагай Онохойн совхозой... огородшон Ксения Ефимовна Спиридоновае... нат. Мүнөө энэ нүхэрнай овощой баян урга... гуулаад, огородой эдеэ элбэгээр суглуулха, ... дэ тушааха даабаряа дүүргэхэ дүтэлөөд бай...

КПСС-эй РАЙКОМУУДҺАА МЭДЭЭСЭНЭ

З Э Д Э

ПЕТРОПАВЛОВКА (телефоноор абтаба). Эндэ КПСС-эй Зэдын райкомой ээлжээтэ пленум боложо үнгэрбэ. КПСС-эй ЦК-гай абаһан «Тамбовско областиин партийна организацида шүүмжэлэл ба өөрыгөө шүүмжэлгын ямараар хэгдэдэг байһан тухай» тогтоолтой зохилдуулан, шиидхэбэринүүдэй дүүргэлтые хинаха, шалгаха хэрэгые һайжаруулха тухай асуудал энэ пленум дээрэ зүбшэн хэлсэгдээ. Энэ асуудалаар пленум дээрэ КПСС-эй райкомой нэгэдэхи секретарь С. Б. Жаргалов дэлгэрэнгы элидхэл хэһэн байна.

Элидхэл зүбшэн хэлсэлгэдэ «Коммунизм», «Мир» колхозуудай, «Октябрьский», Торьёогой совхозуудай парткомуудай секретарьнар С. Ц. Гомбожапов, Г. М. Мункуев, О. С. Данилов, Ж. У. Ванчеев, Алцагай сомсоведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ Т. Ж. Дагбаев, «Зэдын үнэн» газетын редактор А. Б. Бадажапов болон бусад хабаадалсаа.

Зүбшэһэн асуудалаараа пленум зохихо тогтоол баталан абаа.

Д. АЮШЕЕВ,
манай корр.

ЗАХААМИН

КПСС-эй райкомдо цеховой болон отделениннүүдэй партийна организацинуудай, мүн парткомуудай секретарьнарай семинар боложо дүүрэбэ.

Тус семинар дээрэ хэдэн элидхэл шагнагдаба. КПСС-эй райкомой секретарь И. Е. Григорьев «КПСС-эй XXV съездые нэрэтэй түрэтэйгөөр угталгада бэлдэхэ талаар партийна организацинуудай зорилгонууд» гэһэн элидхэл хэбэ. «Аймагай партийна организацинуудай тоосоон ба һунгалтада бэлдэхэ, тэрэниие үнгэргэхэ талаар партийна организацинуудай зорилгонууд» гэһэн элидхэл КПСС-эй райкомой партийно-эмхидхэлэй таһагые даагша М. Ж. Тудупов хэһэн байна.

Б. ЖАНЧИПОВ.

САГААН СЭДЬХЭЛ

Мансур Магасумович Арсаланов гартаа газетэ баринхай, удаан бодолгото болоод һууба. Яалтай гээшэб? Хүдөө гаража ажаллаад туршаа һаа яахаб? Иигээд һанахадаа дахин газетэеэ анхаралтайгаар уншажа ороно. 1953 оной сентябрьда партиин Центральна Комитедэй Пленумэй боложо дүүрээд байһан үе. Оронойнгоо хүдөө ажахые эрид хүгжөөхэ тухай асуудал энэ Пленум дээрэ хэлсэгдэһэн байгаа. Олохон коммунистнууд түрэл партиингаа уряалаар колхоз совхозуудта ажаллахаяа ошожо байһан юм. Дотоодын хэрэгүүдэй министерствын органуудта хүдэлжэ байһан коммунист Мансур Магасумовичай зүрхэ сэдьхэл энэ ехэ шухала хэрэгэй хажуу тээ үлэжэ шадаагүй бшуу. Пленумэй шиидхэбэри газетэ дээрэһээ уншаад байхадаа, досоонь хүлгэжэ, элдэб бодол толгой соогоо мухарюулжа эхилээ һэн.

— Бусадһаа дутаа гүб? Эрэ хүн зориһондоо гэгшэ гүүбы, — гэжэ тэрэ аман соогоо гүбэд гээд, һууриһаа бодобо.

Удаадахи жэлынь, 1954 ондо райкомой путёвко абажа, Хяагтын аймагай Ленинэй нэрэмжэтэ колхоздо ошохо гэжэ шиидэбэ. Мүнөө энэ ажахы олон һалбаритай Хяагтын совхоз болонхой юм. Мансур Магасумович шэнэ нютагта нүүжэ ерэһэн үдэртөө колхозой правленидэ сэхэ ошобо.

— Туһалхаяа ерэһэнтнай һайн гээшэ. Дайнай хүшэр жэлнүүдтэ ехээр доройтожо, үгыршэһэн ажахые өөдэнь үргэжэ, хүл дээрэнь гаргаха гээшэ хэсүүшэг байна. Хүгжөөхын тулада хүнүүд яаха аргагүй хэрэгтэй. Ямар ажал һанаандатнай таарахаб, — гэжэ колхозой түрүүлэгшэ баяртайгаар хүлеэн абаба.

— Сэхэлдижэ ерэһэн хойноо хүнгэн ажал бэдэрхээ һананагүйб. Эльгээһэн лэ газартатнай хүдэлнэ бэзэб, — гэжэ тэрэ һанаһанаа сэхэ руунь хэлэбэ.

— Тоо бүридхэгшэ хэрэгтэй, — гээд түрүүлэгшын хэлэхэдэ Мансур Магасумович арсаад туршаба.

Теэд түрүүлэгшэ хэлэһэн үгэһөө сухариха хэбэргүй байба. Зүбшөөхэ баатай болоо һэн. Энэ тушаалда хүдэлһөөр байтарнь удангүй совхоз тогтоһон байгаа. Даажа абаһан хэрэгтээ үнэн сэхээр, шударгыгаар хандадаг байһыень ажахын хүтэлбэрилэгшэд хүрэһөөр ойлгожо, тэрэниие комплексно бригадын бригадираар дэбжүүлээ бэлэй. Сомоной Соведэй депутадаар хэдэн дахин һунгагдаба. Нэгэ хэды сагай үнгэрхэдэ коммунист Мансур Магасумович сомоной Соведэй түрүүлэгшээр һунгагдаа.

Он жэлнүүд үнгэржэ, Мансур Магасумович Хираанай адаг нютагтаа түбхинэн һууришажа, нютаг хүн болоо һэн. Анда нүхэдөөршье олошороо бэлэй. Танилтай хүн талын зэргэ гэһэншүү нүхэдэйнгөө туһаламжа, дэмжэлгэдэ хүртэдэг болобо. Нам даруу зантай, ажалша бэрхэ байһанайнь түлөө нютагайнь зон тэрээниие хүндэлдэг, магтадаг болобо. Мансур Магасумович ехэл даруу, хүндэ туһалхые оролдожо ябадаг ямар хүн агшаб гэжэ заримашуул гайхалсадаг бэлэй. Ажал гэхэдэ байрадаа һуужа байжа шадахагүй, бусадта үльгэр жэшээ харуулан ажалладаг заншалтай.

Гахайн фермэдэ ажал хэрэгынь доройтожо, муудажа байна гэһэн хөөрэлдөөн конторододо, парткомдо ходо бололог болобо. Гахай, поршоонхонууд туража, гарза гайда орожо эхилбэ. Даагшагүй болоһон сагһаа хойшо жэлһээ дээшэ саг үнгэрбэ. Хэншье муудаһан гахайн фермые даажа абахаяа зүрхэлнэгүй. Дурадхаһан лэ хүнүүд арсадаг болобо. Коммунист Мансур Магасумович өөрөө тэрэниие даажа абаха гэжэ шиидээ һэн. Тэрэнэй дурадхалые парткомдо дэмжэжэ, туһалхабди гэжэ найдуулба.

Фермэ дээрэ тохёолдоһон байдалай шалтагаание шэнэ даагша удангүй тодорхойлон ойлгожо эхилбэ. Коллективэй ажалай жаяг журам һула, заримашуул даажа, абаһан хэрэгэйнгээ түлөө һанаагаа зободоггүй байшаба. Тиихэдэ найдажа боломоор, үнэн сэхээр ажалладаг хүнүүдшье коллектив сооһоо олдобо. Ажалһаа һамшаха, гээгдэхэ ябадалые болюултараа шэнэ даагша жаяг хурам хазагайруулагшадтай шангаханаар хэдэн дахин хөөрэлдэһэн байна. Хэмжээнүүдыешье абаха саг гарадаг һэн. Даагшынгаа аһан шадалаараа оролдожо, үдэр һүниие мэдэнгүй хүлгэжэ, тухашаржа, ябахыень хүнүүд өөһэдөө харадаг байгаа. Иимэ хүниие муу юумэндэ оруулха һэшхэл хүнүүдтэ түрэдэггүй бэлэй. Хамаг байдалай һайжартар нилээд саг үнгэрөө һааб даа. Арсаланов һанаһандаа хүрэжэ, һарбайһанаа абажа һалаба. Гахайнууд таргалжа, шэгнүүрээ нэмээжэ эхилбэ. Удангүй үбшэн хабшангүй, тэнхээ шадалаар һайн, өөдэргэн порщоонхонууд гарадаг болобо. Гарза үхэлшье үсөөрбэ. Нэгэ үгөөр хэлэхэдэ, ажал хэрэгынь хараа байсан һайжаржа, түсэб даабари дүүргэгдэдэг боложо, гахайн фермэ олзотой болоо һэн.

Мүнөө Мансур Магасумович ерэхэ жэлдэ хурьгалха түлгэнүүдэй отара даажа абаад, Хяагтын совхозой Тархата гэжэ газарта байрланхай, ахалагша хонишоноор ажаллана. Үбэлэй шанга шалгалтые һайнаар дабажа, гарзагүйгөөр түлгэнүүдээ ондо оруулаа. Нооһо хайшалан абаха түсэбөөшье дүүргээ.

Энээнэй урда тээ ахалагша хонишон Сурун Жамсарановичӊ Дашипыловэй даадаг эхэ хонидой отарада туһалагшаар ажалладаг байгаа. Иигэжэ дүй дүршэлтэй, түрүү хонишоной хажууда хүдэлжэ, тэрэ һайн һургуули гараа, хонишоной мэргэжэлые гүнзэгыгөөр шудалаа гэхэдэ, ямаршье алдуу болохогүй. Юуб гэхэдэ, Дашипылов хэдэн жэл удаагуур зуун эхэ хонин бүриһөө зууһаа үсөөн бэшэ хурьга абажа түлжүүлһэн байна бшуу. Ахалагша хонишоной туһалагшаар ажаллажа байһан коммунистын аша габьяа энэ амжалтада яһала бии ха юм. Туһалагшаар хүдэлжэ байһан үе соогоо олоһон дүй дүршэлынь, хонишоной мэргэжэлэй оньһониинь тэрэнэй ажал хүдэлмэридэ нилээд һайн туһаламжа боложо үгэхэ байһаниинь дамжаггүй. Ямар нэгэн ушарай тохёолдобол, зүбшөөл заабари абахаяа Сурун Жамсарановичтаа ошожо, туһаламжа эреэ һаань, хэзээдэшье арсахагүй. Мансур Магасумовичые таниха, мэдэхэ хүнтэй хөөрэлдэбэлтнай, ажалайнь амжалта тухай хөөрэхэһөө гадна, хүнэй хүндэлмөөр сагаан сэдьхэлтэй хүн гээд заатагүй хэлэхэ байха.

Совхозой директор Алексей Александрович Игумнов

КОММУНИСТ ТУХАЙ ХӨӨРӨӨН

иигэжэ хэлээ һэн: «Һанаһанаа табихагүй, һарбайһанаа алдахагүй, үнэн сэхэ нүхэр даа. Ёһотойл коммунист».

Зоотехник Василий Батуевич Ларионовой хэлэһэн үгэнүүд: «Арсаланов ажалда абьяастай хүн. Тэрээн тухай хөөрэхэдэ болохо».

Нэгэдэхи отделениие эрхилэгшэ Николай Дмитриевич Осеев тэрээн тухай иигэжэ хөөрэбэ: «Мансур Магасумович нам даруу абари зантай, ажалһаа тунхарихагүй, урагшаа һанаатай хүн юм. Арсаланов шэнги найдамтай хүнүүдтэй сугтаа ажаллахада хүнгэншье, ажал хэрэг урагшатайшье байдаг». Мансур Магасумович тухай иимэ һайшаал магтаалай үгэнүүдые үшөөшье олоор дурдажа болоно. Тэрэнэй һаяшаг абаһан шагнал — «Юһэдэхи табан жэлэй ударник» гэһэн тэмдэг үнэн сэхэ ажалыень үндэрөөр сэгнэһэн үшөө нэгэ гэршэ боложо үгэнэ.

Тэрээнтэй өөртэйнь уулзахадамнай, иигэжэ хэлээ һэн: «Хөөрэмөөр намда юун байхаб даа. Булталтайл адли ажалланаб».

Зүгөөр тэрээн тухай хөөрэмөөр юумэн яһала бии. Тэрэнэй ажабайдалаа партитай холбоһоор гуша гаран жэл үнгэрөө. Хүшэр хүндэ 43 ондо тэрэ партийна билет абаһан юм.

Мансур Магасумович үндэр нэрэ хайрада хүртэхын түлөө хэрэгтэй болоһон хүшэр хүндэ газарта ажалладаг бэшэ һэн. Бага, ехэшье байг — ямаршье хэрэг бэе дээрээ даажа абахадаа, габшагай һайнаар, үнэн сэдьхэлһээ оролдон ажалладаг байха юм. Коммунистын нэрэ зүүжэ ябаһан хойномни намда хоёр дахин ехэ эрилтэ табигдаха зэргэтэй гэжэ тэрэ һайн ойлгодог байна бшуу. Хүшэр сагта хододоо түрүү зэргэдэ ябаха, ниитын хэрэгэй түлөө хамаг хүсэ шадалаа үгэхэ гээшэ партиин гэшүүнэй нангин уялга болоно. Теэдшье Мансур Магасумович хүнүүдтэй сугтаа хүдэлхэ дуратай, «һанаа амархан» тушаал эзэлээд һуухаяа һанадаггүй, абари зантай хүн юм. Тиимэһээл ахалагша хонишон, коммунист түрэл совхозойнгоо ажабайдалай үдэр бүриин хүлгөөн соо тухашаран, түрэл партиингаа XXV съездые нэрэтэй солотойгоор уттахын түлөө дэлгэрһэн социалис мүрысөөндэ оролсоод, урагшаа шармайн ажаллажа ябана.

Б-Н. НАМДЫКОВ.

Түнхэнэй аймагай «Сельхозтехника» нэгэдэлэй мастерскойдо түлишын аппаратура заһабарилдаг слесарь Дугар Халбазыков һара, квартал бүхэнэйнгөө даабариие холо үлүүлэн дүүргэжэ, мүрысөөндэ онсо шалгардаг юм. Энэ предприятида гурбадахи жэлээ ажаллажа байһан Д. Халбазыков мүнөө партиин XXV съездые ажалай эрхим илалтаар угтаха зорилготойгоор хүдэлмэрилнэ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: слесарь Д. Халбазыков.

В. НИКОЛАЕВАЙ фото.

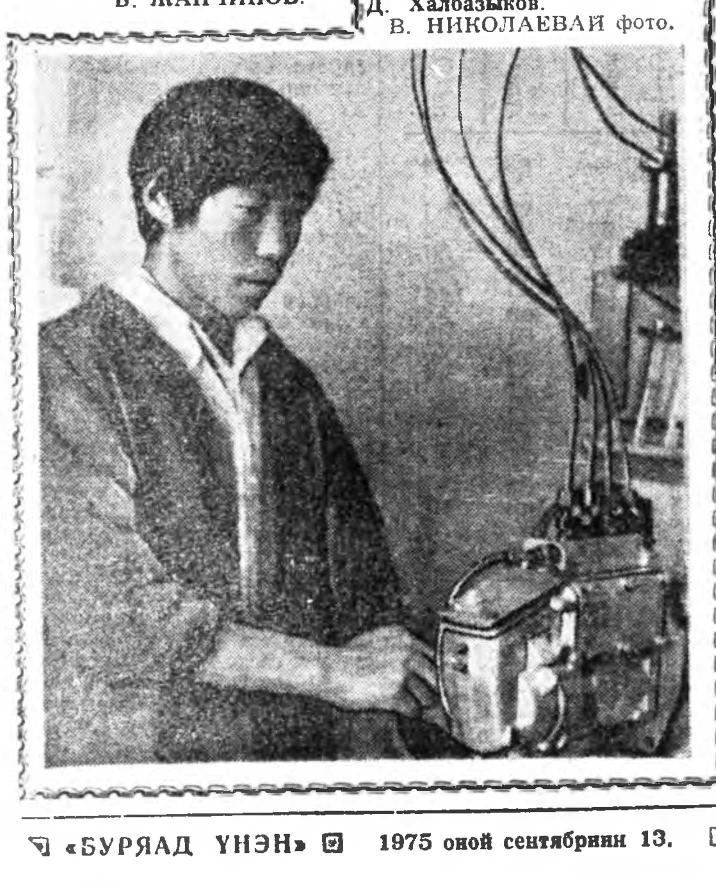

НАЦИОНАЛЬНА ОКРУГУУД...

ШАХТЕРНУУДАЙ МЭДҮҮЛГЭ

КПСС-эй XXV съездын хүндэлэлэй социалис мүрысөөндэ эдэбхитэйгээр жагсаһан Хатангска районой «Котуй» гэжэ шахтын коллектив юһэдэхи табан жэлэй даабариие бэелүүлһэн тухайгаа мэдүүлбэ. Эндэхи шахтёрнууд табан жэлэй түсэбһөө гадуур 15 мянган тонно шулуун нүүрһэ малтан абаха социалис уялга баталан абаа.

Үшөө хорёод онуудта ашаглагдажа эхилһэн энэ шахтын шулуу нүүрһэн тэрэ үедэ Хойто далайгаар ябадаг пароходуудай түлишэдэ хэрэглэгдэдэг байһан юм. Һүүлэй жэлнүүдтэ Таймырай ажахынууд шулуун нүүрһэ улам ехээр хэрэглэдэг болонхой. Тиимэһээ «хара түлишэ» ехээр абадаг болохын тула «Котуй» шахтада мүнөө үеын техникэ хэрэглэгдэдэг болоһон байна.

А. ЩИГЛЕНКО,
ТАСС-ай корр.

Таймырай округ.

УЗБЕКИСТАН. Наманганска областиин «Шарк Юлдузи» колхозой ажалшад республика соогоо эгээл түрүүлэн хлопогоо хуряажа эхилээ. Гектар бүриһөө 40 центнер үрэһэнэй хлопок хуряажа абаха социалис уялгатай юм. Энэнь түсэбтэ даабариһаа 8 центнерээр ехэ болоно.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: хлопок суглуулагшадай дунда шалгарһан Улфатхон Кахарова. Комсомолка Кахарова үдэр бүри 200 шахуу килограмм түүхэй хлопок суглуулна.

ТАСС-ай фотохронико.

АНГУУШАДАЙ ШЭНЭ УЯЛГА

1975 ондо, мүн юһэдэхи табан жэлэй туршада ангай арһа гүрэндэ тушааха түсэбөө болзорһоонь урид дүүргэхын тула Эвенкиин национальна округой ангуушад Красноярска хизаар дотороо анха түрүүлэн социалис мүрысөө дэлгэрүүлбэ. Тиигэжэ тэдэнэр партиин XXV съездын хүндэлэлдэ шэнэ уялганууды абаһан байна.

Табан жэлэй үнгэрһэн 4,5 жэлэй туршада округой ангуушад 5 миллионһоо үлүү түхэригэй ангай арһа гүрэндэ тушааһан юм. Хэдэн совхозой, ангай фермын коллективүүд, олон тоото ангуушад хубиингаа табан жэлэй даабариие дүрбэн жэл соо дүүргэһэн байгаа. Округой ангуушад мүнөө агнууриин хаһада һайнаар бэлдэжэ байна.

В. ЯРОСЛАВЦЕВ,
ТАСС-ай корр.

Эвенкиин округ.

ОЙДО — ГАНСА МЕХАНИЗАТОРНУУД

Городищенска леспромхозой залуу коммунист Виктор Ошмаринай хүтэлбэрилдэг бригадын гэшүүд энэ жэлэй эхинһээ хойшо 7 мянган кубометр модо түсэбһөө гадуур бэлэдхэбэ. Тиигэжэ абаһан уялгаяа болзорһоонь холо урид дүүргэээ.

В. Ошмаринай бригадын гэшүүд патиин XXV съездын хүндэлэлэй социалис мүрысөөндэ оролсоходоо предприятиингаа Геннадий Вавиловай бригадатай мүрысэхэ гэжэ шиидэһэн юм. Тиигэжэ Виктор Ошмаринай бригадын коллектив ажалай үшөө нэгэ амжалта туйлаба — модо бэлэдхэлгэдэ хэрэглэгдэдэг трактор ба хүдэлмэришэн бүхэнэй ажалай дунда зэргын бүтээсэ хараалагдаһан даабариһаа гурба дахин ехэ болгогдоо.

Эндэхи модошодой ажалай һайн дүнгүүд техникээ бүтээсэ ехэтэйгээр ашаглаһанһаа эшэ үндэһэтэй юм. Модошон бүхэниинь эрхим механизатор болонхой. Тэдэнэр олон мэргэжэл шудалаа. Модо отололгоһоо эхилээд бүхы хүдэлмэринь эндэ оньһожоруулагдаһан байна. Һүүлэй үедэ эндэхи Велвинскэ, Самковско, Верхнекамска болон бусад леспромхозуудай модошод үйлэдбэри... дүнгүүдые туйлана.

Коми-Пермяцка ... модошод манай ороно... областьнуудһаа абаһа... үеын һайн техникээр ... данхай. Табан жэлэй ... да эндэхи модошод 2... лион кубометр, тэр... түгэсхэхы жэлдэ 5 ... кубометр модо Эхэ ... үгэхэ зорилготой.

А. КИПРИ...
ТАСС-ай ...

Коми-Пермяцка окр...

ДУНАЙҺАА — ПЕЧО...

Заполяридахи оло... нүүдэй нэгэн Печор... шэрэлгын томохон ... раль болонхой. Энэ ... тамаралгын үедэ ... адагта 18 судна ерэ... на.

Дунайһаа эндэ ас... һан тамардаг томо... энэ зунай эгээ һ... «айлшан» болоно. «... скэ Лоденице» гэжэ ... тэрэниие Чехословаки... рабелнүүд бүтээһэн ... чоро мүрэнэй адаг хү... энэ судна Балтиин, ... ба Баренцова далай... гуур тамараа. Судны... тан А. Ф. Егоров ... хөөрэнэ:

— Сагай уларила... шье байхада, ашаг... һайн судна даа. Тэрэ... тусхай түхеэрэлгэ то... хой. Тэрэнэй ашаар ... оёорһоо абтаһан хай... луун томо жэжээрээ ... даг юм. Час соо 450 ... метр шулуу илгаха ... тэй.

В. ЖУ...
ТАСС-ай ...

Ненецкэ округ.

ЭХЭНЭРНҮҮДЭЙ ...

Баяндайн соёлой ... дэргэдэ эмхидхэгдэһэ... нэрнүүдэй клуб «... гээд нэрлэгдэнхэй. ... клуб нээлгэн эхэнэ... уласхоорондын жэлд... лагдаһан байна.

Советскэ Союзай, ... дын оронуудай эхэнэ... байдал тухай, ү... хүмүүжүүлхэ асуу... даар хөөрэлдөөнүүд ... клубта үнгэргэгдэнэ. ... матическа үдэшэнүү... намтартай хүнүүдтэй ... ганууд болоно.

Шэнэ клубта эмх... һэн ээлжээтэ уулза... нэрнүүдэй уласхо... жэлдэ зорюулагдаһан ... уншагдаба. Һүүлээр ... шадай хэрэглэмжэ хэ... комбинадай филиал... лектив хубсаһанай ... моодонуудые харуул...

Л. ЦЫРЕМП...
ТАСС-ай ...

Усть-Ордын округ.

СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указ

НЮТАГАЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИИН ПРЕДПРИЯТИ, ЭМХИНҮҮДЭЙ ҮЙЛЭДБЭРИИН УЧАСТОГУУДАЙ МАСТЕРНУУДЫЕ СССР-эй ОРДЕН БА МЕДАЛЬНУУДААР ШАГНАХА ТУХАЙ

Түсэбтэ даабаринуудаа ба социалис уялгануудаа дүүргэхэ хэрэгтээ үндэр амжалта туйлаһанайнь түлөө **шагнаха:**

БУРЯАДАЙ АССР

АЖАЛАЙ УЛААН ТУГАЙ ОРДЕНООР

Васильева Галина Прохоровнае — Кировэй нэрэмжэтэ түмэр зүйлнүүдэй заводой мастер.

АЖАЛАЙ АЛДАР СОЛЫН III ШАТЫН ОРДЕНООР

Якушевская Прасковья Гурьяновнае — «Туяана» гэжэ оёдолой нэгэдэлэй үйлэдбэриин мастер.

СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй
Түрүүлэгшэ Н. ПОДГОРНЫЙ.
СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй
Секретарь М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль.
1975 оной августын 21.

СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указ

СССР-эй ХИМИЧЕСКЭ ПРОМЫШЛЕННОСТИИН МИНИСТЕРСТВЫН ПРЕДПРИЯТИ, ЭМХИНҮҮДЭЙ ҮЙЛЭДБЭРИИН УЧАСТОГАЙ МАСТЕРНУУДЫЕ СССР-эй ОРДЕН БА МЕДАЛЬНУУДААР ШАГНАХА:

Түсэбтэ даабаринуудаа ба социалис уялгануудаа дүүргэхэ хэрэгтээ үндэр амжалта туйлаһанайнь түлөө **шагнаха:**

БУРЯАДАЙ АССР

«ХҮНДЭЛЭЛЭЙ ТЭМДЭГ» ОРДЕНООР

Сиднев Александр Сергеевичые — «Татарский ключ» карьерэй мастер.

«АЖАЛДАА ШАЛГАРҺАНАЙ ТҮЛӨӨ» МЕДАЛЯАР

Захарченко Юрий Владимировичые — «Татарский ключ» гэжэ карьерэй мастер.

СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй
Түрүүлэгшэ Н. ПОДГОРНЫЙ.
СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй
Секретарь М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль.
1975 оной августын 25.

СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй У...

СССР-эй МЯХАНАЙ БА ҺҮНЭЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИИН МИНИСТЕРСТВЫН ПРЕДПРИЯТИ, ЭМХИНҮҮДЭЙ ҮЙЛЭДБЭРИИН УЧАСТОГАЙ МАСТЕРНУУДЫЕ СССР-эй ОРДЕН БА МЕДАЛЬНУУДААР ШАГНАХА ТУХАЙ

Түсэбтэ даабаринуудаа ба социалис уялгануудаа дүүргэхэ хэрэгтээ үндэр амжалта туйлаһанайнь түлөө шагнаха:

БУРЯАДАЙ АССР

АЖАЛАЙ АЛДАР СОЛЫН III ШАТЫН ОРДЕНООР

Емельянова Валентина Ивановнае — Улаан-Үдын мяха-консервын комбинадай мастер.

СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй
Түрүүлэгшэ Н. ПОДГОРНЫЙ.
СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй
Секретарь М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль.
1975 оной августын 27.

СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указ

АЖАЛШАДАЙ ЭРИЛТЭ ХАНГАХА ПРЕДПРИЯТИ, ЭМХИНҮҮДЭЙ ҮЙЛЭДБЭРИИН УЧАСТОГУУДАЙ МАСТЕРНУУДЫЕ СССР-эй ОРДЕН БА МЕДАЛЬНУУДААР ШАГНАХА ТУХАЙ

Түсэбтэ даабаринуудаа ба социалис уялгануудаа дүүргэхэ хэрэгтээ үндэр амжалта туйлаһанайнь түлөө **шагнаха:**

БУРЯАДАЙ АССР

АЖАЛАЙ УЛААН ТУГАЙ ОРДЕНООР

Асташкевич Софья Яковлевнае — «Байгал» гэжэ үйлэдбэриин нэгэдэлэй мастер, Улаан-Үдэ хото.

«ХҮНДЭЛЭЛЭЙ ТЭМДЭГ» ОРДЕНООР

Афанасьев Матвей Власовичые — барилга заһабарилгын управлениин мастер, Улаан-Үдэ хото.

«АЖАЛДАА ШАЛГАРҺАНАЙ ТҮЛӨӨ» МЕДАЛЯАР

Дашиева Дашима Дашиевнае — радио-телевиз... аппаратурые заһабарилха Бэшүүрэй үйлэдбэриин участогай мастер.

СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй
Түрүүлэгшэ Н. ПОДГОРНЫЙ.
СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй
Секретарь М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль.
1975 оной августын 21.

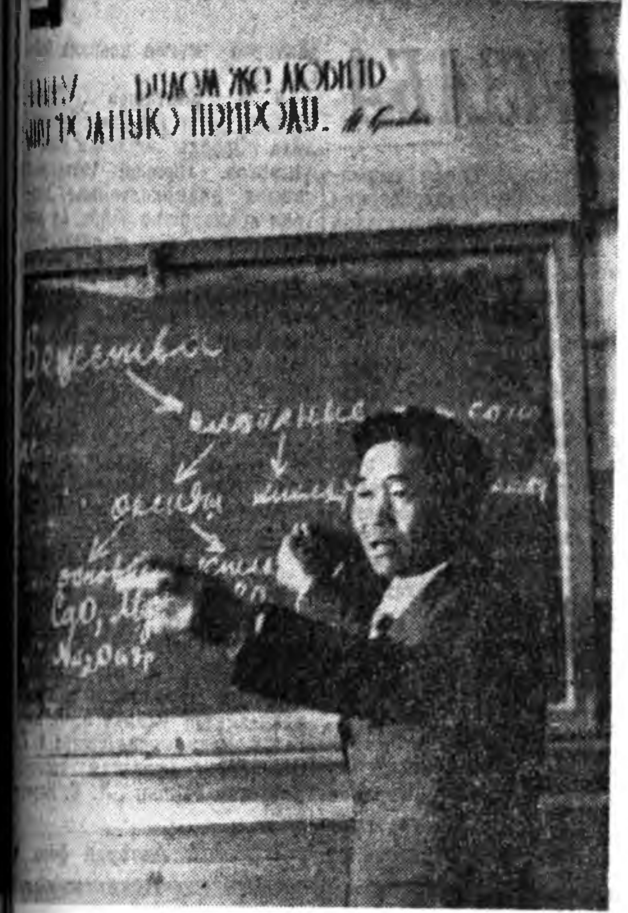

Хүндэтэй багшын хэшээл

Зэдын аймагай Петропавловка тосхоной дунда һургуулида 1054 һурагшад һуража, жараад багшанар, хүмүүжүүлэгшэд хүдэлнэ. 25 жэлээ хүдэлжэ ябаһан химиин багша, дайнай ветеран Дмитрий Николаевич Мурцев коллектив соогоо хүндэтэй, нэрэтэй юм.

Тус һургуулида классуудай хоорондо социалис мурысөөн соносхогдожо, түрүү һууриин түлөө тэмсэдэг. Дмитрий Николаевич Мурцевай хүтэлбэрилдэг класс хододоо түрүү һуури эзэлдэг.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: унинэй дүй дүршэлтэй болоһон химиин багша Д. Мурцев ээлжээтэ хэшээлдээ. Класс соонь.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

НИИТЫН ХҮСӨӨР БҮТЭХЭ ХЭРЭГ

Түрэл республикымнай ниислэл Улаан-Үдэ яһалашье хүгжэжэ байна. Түхэл маягынь, шэнжэ шарайнь али зэргээр шэнэдхэгдэн хубилгагдана гээшэб! Хотын ажахые хүгжөөхэ талаар һүүлэй жэлнүүдтэ хэгдэһэн юумэнүүдые тооложо барашагүй. Эдэ бүхы һайн һайхан хубилалтанууд зүрхэ сэдьхэл баясуулна, нюдэ хужарлуулна.

Улаан-Үдэеэ дээдэ шатын болбосон байдалтай хото болгохо гэһэн шиидхэбэриин городой партийно-ажахын эдэбхитэдэй үргэн суглаан дээрэ үндэр дуугаар баталагдаһандань бүришье урмашамаар. Тэрэ шиидхэбэриин үндэһөөр ехэ ехэ, холын хараата хэмжээ ябуулганууд бэелүүлэгдэхэ байһандань огто маргалтагүй.

Захиргаанай, элдэб албан зургаануудай, соёл культурын, хүн зоной ажаһуудалай хэрэглэмжэ хангалгын, мүн предприятинуудай томо томо барилганууд, байрын гэрнүүд, үргэн сэбэр үйлсэнүүд, сэсэрлиг болон талмайнууд, дурасхаалта памятник ба хүшөөнүүд, сэл ногоон ургамалнууд городоймнай түхэл шарайе яһалашье шэмэглэнэ, болбосон һайхан болгоно гээшэ ааб даа.

Гэбэшье хотын байдалые ганса эдэ зүйлнүүд хүсэд болбосон болгожо шадахагүй хаш даа. Хэршье үзэсхэлэн гоё ордон бодхоогоод, хэрбээ досоохи, газаахиень нарин нягтаар байлгажа бираагүй хада ямар бололтойб. Городой али бүхы байдалда хүн зоной өөһэдынь эзэн ёһоор хандаса, абари зан, ниитын гурим, хуули ёһо, ариг сэбэрые сахилга угаа ехээр нүлөөлдэг гээшэ гэжэ һанагдадаг юм.

Энэ дурдаашаяа үргэлжэлүүлэн, толгойдоо ороһон бодолоо халта үгүүлхэ хүсэл түрэнэ.

Советскэ район хадаа ниислэлэймнай эгээл түбынь гээшэ ааб даа. Холо ойроһоо ерэһэн айлшад, албанай, өөрыншье хэрэгээр ябагшад түбхын түрүүндэ энэл районда буудаг гээ һаа, энээндэ ехэ арсаха хүн олдохогүй бэзэ гэжэ һанаһаб. Городоймнай бэшэ районуудай хүн зоншье нишэ ябадалаа таһалдаг юм аал?

Теэд тиимэ зоной энээн руу ябахадань ямар байдал угтадаг гээшэб. Сэхыень хэлэхэдэ, сэдьхэл зобоомоор, шэхэндэ хажар, нюдэеэ анимаар юумэнүүд ушархаяа һанадаг. Үглөөгүүр хүн зоной хүсэд лэ хүл хөөрсэг ябажа байхада, хүдэлмэриин сагай мэнэ эхилхээ байн гэтэр үйлсэ, талмайнуудай буртаг шорой хаман сэбэрлэжэ ябаһан хүнүүдэй гү, али тусхай машинануудай үрхирүүлһэн тооһон ямаршье аягүй байдал ушаруулдаг гээшэб. Орой болотор, хэдэн үдэрөөршье хамагдаагүй зандаа байдаг газарнууд захаһаа ааб даа.

Эгээл арбан жэлэй саада тээ Омск хото ошоо бэлэйб. Үглөө бүхэндэ табан часһаа урдуур бодоод, городые һонирхон харангаа али олон газараар ябаа агша һэм. Хаагууршье ябахадамни нюдэндэ торомо тамхинай гү, али зуруулай нэгэшье үлэгдэл, зааханшье бог шорой үзэгдэбэгүй. Хэдыдээ сэбэрлэжэ үрдидэг юм һэн ааб даа. Тиимэ ёһожоһон саб гэмэ гуримтай хото байгаа бэлэй.

«Байкал» гостиницын газаагуур, Революциин талмай дээгүүр, жаран нүхэтые тойроһон сэсэрлиг соогуур, автобус болон трамвайн зогсодог газарнуудаар нилээд үзэмжэгүй юумэн үдэрэй алишье сагтань харагдажал байдаг. Хүн бүхэнэй наринаар ябадаг һаа, үйлсэ, талмай, сэсэрлиг гэхэ мэтын хүнүүдэй хүлгөөтэй газарнууд сэбэр лэ байха һэн. Теэд даншье һаа һэнгэргүй зон олон. Буртаг бог суглуулдаг мантан томо урнануудай байн гэтэр, дайралдаһан газартаа элдэб эсын хэрэггүй юумэнүүдые (тамхинай үлэгдэл, зуруул, орёолтын саарһа, һамарай хальһа гэхэшэлэн) хаяжархиха, нёлбожорхихо. Баһал харатай даа.

Революциин талмайн зүүн ба баруун захада квас, пивэ томо цистернэнүүдһээ аягалдаг гээшэ ааб даа. Ехэл хэрэгтэй юумэн. Гэбэшье наймаалагшад кружка зайлаһан угаадаһаа талмай дээгүүр талян болотор адхадаг. Тэрээн дээрэнь илааһа батаганаан исалжа, эхүүн үнэрэй анхилжа байдагынь мэдээжэ, Энэмнай ариг сэбэрые сахилгада ехэл зүрилдэһэн ушар болоно бэшэ гү?

Эгээл энэ Кировэй үйлсэдэхи ехэ гастрономой хажууда архи наймаалдаг тусгаар магазин хүдэлдэг. Тэрэнэй үүдэндэ мангарлаашад олоороо сугларшоод, үймэлдэжэ, нээгдэхыень хүлеэжэ тэнсэлгүй бэлин шэбшэг үгэнүүдээр хараал шэрээл табижа байхань баһал ехэ аягүй агша. Тэдэнэй хажуугаар гарагша бага, ехэшье үхибүүдые, үбгэд, хүгшэдые шэхэеэ бүглөөд ябаһай даа гэжэ һанахаар болохо. Архи худалдадаг магазиние хүнүүдэй үймөөгүй, нэгэ бага далда газарта нээгээ хада дээрэ һэн хаш гээд бодолгото болохош.

Иимэ магазинай эндэ оршодогһоо уламжалан, жаран нүхэтые тойроһон сэсэрлигүүд соогуур хара, улаан халуун умда хоолойгоорнь гудамхяашад зоргондоо обоордог. Тэдэнэй хажуугаар бутылка суглууһан, альгаяа дэлгэһэн гуйраншад мэтэ зүдэрүүшүүл баһа хабарханги сугларха. Ниитын газарта архи уужа, шорой дэлгэжэ, элдэб ааша гаргажа болохогүй гэһэн хоримжын үгы хадал иимэ юумэн тохёолдоно гэжэ сэхэ хэлэхэ ушартай болоогдоно.

«Байкал» гостиница, «Таежный» магазин шадар, Революциин талмайн оршон тойрон архиин халуунда диилдээд, юрын хүнэй үгэ хайхархаяа болишоһон, нюдаргын шалаа гаргаха дуратай болоһон гү, али бэеэ дааха шадалгүй хүнүүд яһалашье олон дайралдадаг. Теэд гуримаа алдагшадые, зоргоороо аашалагшадые хуулиин ёһоор зэмэлхэ, эндэ гэндэ унашоод хэбтэгшэдые дары тэлэрүүлгын газар уруу абаашаха гэхэ мэтын хэмжээнэй саг соогоо абтадаггүйнь гэмшэлтэй. Ниитын гурим сахиха албатай милициин хүдэлмэрилэгшэд балай харагдахашьегүй даа.

Хэрбээ Улаан-Үдэеэ жэшээтэ культуратай хото болгохо гэжэ ехэ урла дэлгээ хадаа, түбхын түрүүндэ хүн бүхэнние ниитын журам болон ариг сэбэрые наринаар сахиха эрилтэтэй хүмүүжүүлгын ехэ хүдэлмэри ябуулха зэргэтэйбди гэжэ һанагдана.

Советскэ районой байдалай нэгэл асуудалда энэ бэшэг зорюулагдаба. Райгүйсэдком энээндэ анхаралаа табиха бэшэ ха гү?

Г. ЦЫРЕТОРОВ.

Номой таг

ТУҺАТАЙ СОГСОЛБОРИ

СССР-эй Наукануудай академиин Сибириин отделениин Буряадай филиалай естественнэ эрдэмэй институт «Забайкалида — зоологическа шэнжэлгэ» гэһэн гаршагтай ном байгша ондо хэблэн гаргаба. Энэ ном манай республикын амитанай аймагые шудалалгада зорюулагдана. Ан амитание бүлэг бүлэгөөрнь хубаарилжа, олон жэлэй туршада туршалга, шэнжэлгэ хэһэн һонирхолтой материалнууд тэрээн соо үгтэнхэй. Хорхой шумуулнуудые, шубуу шонхорнуудые, һүн тэжээлтэ амитадые шудалха асуудалнууд харагдажа үзэгдөө.

Байгаали хамгаалгада ба ой модоной, агнууриин ажахынуудта хамаатай статьянууд тухай тогтожо хэлэхэ хүсэлэнтэйб. Энэ талаар В. О. Болдаруевай статьяда анхаралаа хандуулмаар.

Буряадай АССР-тэхи амитанай аймагые шудалха асуудал, зоологическа шэнжэлгын, һүн тэжээлтэ амитадые хамгаалгын, эзэн ёһоор агналгын зорилгонууд тухай М. А. Шаргаевай бэшэһэн статьянууд һонирхолтойшье, шухалашье байна. Ан гүрөөлые эрдэм ухаанай үндэһөөр агнаха, хамгаалха, зоологическа шэнжэлгэ хэхэ гэхэ мэтэ асуудалые автор түрүүшынгээ статья соо хаража үзөө. Тоодог, хара хилэн, тохорюун, ангир, хун гэхэ мэтэ үсөөржэ, үгы боложо байһан шубуудые хамгаалха хэрэгтэ ехэхэн анхарал хандуулагдана. СССР-эй Наукануудай академиин Сибириин отделениин Буряадай филиалай дэргэдэ зоологическа музей байгуулха, байгаалиин комплекснуудые хамгаалха, ой модо отололго, газарай хүрьһэ нуралга амитанай аймагта ямар нүлөө үзүүлнэб гэжэ шудалха шухала гээд энэ ном соо хэлэгдэнэ. Республикын аймагуудай нэгэндэ агнууриин туршалгын ажахы байгуулха гэһэн В. О. Болдаруевай дурадхалые дэмжэмээр. Агнууриин эрдэм ухаанай үндэһөөр энэ ажахы эрхилхын тулада Буряадай филиалай мэдэлдэ тэрэниие үгэхэ шухала.

Нэгэ үгөөр хэлэхэдэ, ном соо табигдаһан бүхы асуудалнууд һонирхолтойгоор бэшэгдэһэн, ангуушадай, мэргэжэлтэдэй анхарал татамаар байна.

А. ГРИГОРЬЕВ,
байгаали хамгаалха бүлгэмэй республиканска соведэй түрүүлэгшын орлогшо.

ЭТНОГРАФИИН МУЗЕЙН ШЭНЖЭЛГЭНҮҮД

[Б]айгша оной июнь, июль [сар]нуудта Забайкалиин ара[д]уудай этнографиин музейн [эрдэм]эг хүдэлмэрилэгшэд Эр[хүү]гэй областиин Усть-Ор[дын] буряадай национальна [ок]ругто ошожо ажаллаа. Эдэ [аймаг]уудта ажаһуудаг бу[ряад]уудай ажабайдал, соёл [ку]льтура шэнжэлхэ зорилго [урд]анай урда табигдаһан бай[на]. Энэ хадаа 1973 онһоо [эхил]жэ музейн ябуулжа бай[һан] шэнжэлгын хүдэлмэриин [үргэ]лжэлэл болоно.

[Б]айгалай эрьеын буряа[д]уудай байдал, түүхэ хараа[да] абан, энэ хүдэлмэри [ябу]улагдаа. Үндэр наһатай[...] хөөрөөнүүд бэшэжэ [абт]агдаа. Хэдэн олон зура[г], фото-буулгабаринууд [...]дээ.

[М]узейн жасада 380 шэнэ [...] нэмээ. Эндэ 63 ондоо [...]аа хэрэгсэл, 25 янзын гэр[...]рын хэрэгсэл, унтари дэ[...]эрэй 70 зүйл, 42 хуб[са]һан, шэмэглэл, уралан шэ[нж]элгын 20 бүтээл болон [...]ад ондоо юумэнүүд тоо[л]оно.

[У]рда сагай ёһо заншал, [...] байрын хэрэгсэл болон [...] зүйлнүүдэй хубилалта, [...] ороной шэнжэ болон [...]бараа шэнжэлжэ этногра[фиин] музей дотор тусхай [комп]лекс байгуулха зорилго [табиг]данхай. Энэ комплекс [...]а Байгалай эрьеын бу[ряад]уудай байдал харуулха [...].

[...] түрүүн Сооты, Наран, [...] Имыкшеново болон [...]д тосхонуудай ажабай[далтай] танилсаабди. Эдэ [тосх]онуудай буряадууд урда[ай] ёһо заншалнуудые, үн[...]эн культурые гамтайгаар [саху]жа байдаг. Бууса ту[хай] хэлэхэдэ иимэ байна. [Мо]дон гэр, хэдэн амбаар бо[лон] бусад барилганууд. Гэ[р] буусынгаа али нэгэн [хаж]ууда баригданхай. Хоёр [...]аар соо арһа шүрбэһэн, [...] хоолой зүйл, саг сагай [...]һан хадагалагдажа бай[на]. Газаань һарабша доро [тэр]гэ, шарга, зэмсэг хадага[лагд]ана. Мүн лэ һарабша до[ро] [...]абол погреб малтагдан[хай].

[Т]иихэдэ үйлсэ гудамжа[...]тай һууринуудта гэрынь [үйл]сэ тээшээ хараһан тала[да] баригданхай. Гэрэй га[заа] [...] үһалагдадаг огородууд [...].

[Т]иихэдэ Качугска районда [...]һан ханатай зуһалангай [гэрн]үүд бии. Энээгээрээ эн[эн]эд нүгөө нютагайхидһаа [илга]рна. Энэ зуһалангай гэр[...]д булгааһан гэжэ нэрлэг[дэдэ]г. Яһала уужам иимэ [гэрн]үүд гол түлэб шэнэһэн [мод]оор баригдаһан, холто[рһ]оор, дараансаар хушагда[жа] байдаг. Зарим ушарта [газ]арай хүрьһөөршье хушаг[дада]г. Качугска районой бу[ряад]уудай зуһалан гэрнүүд [...]оо аймагуудай буряадуу[дай] [...]ида орходоо досоо талын [...] байдалаар илгардаг.

Зургаан ханатай зуһалан гэрнүүд Боохоной райондо дайралдадаг. Гэбэшье эдэ гэрнүүд багаханууд, муудангги байна. Оройдоол хоёр иимэ гэр район дотор бии. Нүхэдэй, Алайрай районуудта иимэ гэрнүүд дайралдаагүй.

Тэргэ, шарга болон арһа шүрбэһэ элдэхэ хэрэгсэлнүүд, зэр зэмсэгүүд адлирхуу байна. Гансал нютаг нютагуудта ондо ондоогоор нэрлэгдэнэ.

Нютагай арад зоной хубсаһа хунараар шэнжэлэгшэд ехэтэ һонирхоо. Юуб гэхэдэ, хубсаһанай хубилалтанууд гансашье мүнөө үеын байдал бэшэ, урда сагайшье үеые шэнжэлгэдэ горитой һуури эзэлнэ. XIX зуун жэлэй һүүл, XX зуун жэлэй эхин болотор буряадууд заншалта хубсаһаяа үмдэдэг байгаа. Илангаяа эхэнэрнүүдэй хубсаһан ехээр хубилаагүй. Хубсаһанай гоёолто, түхэл хуушан зангаараа байгаа. Залуу басагадай, хадамда гараһан эхэнэрнүүдэй хубсаһан гоёолтоороо, түхэлөөрөө илгаатай байгаа. Тиихэдэ хадамда гараһан эхэнэрнүүд уужа үмдэдэг һэн.

Мүнөө үедэ Эрхүүгэй областьдо тон үсөөхэн эхэнэрнүүд заншалта тэрлигүүдые үмдэнэ гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Усть-Ордын хизаар ороноо шэнжэлгын музейдэ хоёр тэрлиг байна. Үнэтэй бүдөөр оёгдоһон, халюунай арһаар шэмэглэгдэһэн тэрлигүүд, сээжэ, хормой, хажуу талаараа гоёолтотой.

Эрэшүүлэй хубсаһан нилээд ехээр хубилаа. Европын хубсаһанай ехэ нүлөө үзэгдэнэ. Европо маягай пальто, үндэр захатай дэгэл, сабхи, шляпа, самса үмдэдэг болоһон байгаа.

Гуталнууд, илангаяа эхэнэрэй ехэ һонирхолтой. Юуб гэхэдэ, эндэ нютаг нютагай гуталнууд илгаатай. Алайрай, боохоной, эхирэдэй болон бусад нютагуудай гуталнууд ондоонууд. Зарим газарта ольхоной буряадуудай гутал гээд үндэр наһатайшуул илгадаг байна.

Тиихэдэ агнууриин хубсаһан гээд нэгэ ондоо илгаатай. Дээгүүр улатай гутал, бойтог үмдэдэг байгаа. Шүүдэр соогуур ябахадаа адууһанай хилгааһаар нэхэһэн баамхи үмдэдэг һэн. Ой тайга газарай буряадууд, гол түлэб ангуушад һонирхолтой малгай үмдэдэг байһан гээд наһатайшуул хэлэнэ. Тэдэнэр шонын толгойн арһаар хэмэл шэгэбшэтэй малгай үмдэдэг байгаа.

Байгша оной зун Эрхүүгэй областьдо ошоһон экспедициин материалнууд мүнөө үедэ анхаралтайгаар шэнжэлэгдэжэ байна.

Р. БАДМАЕВА,
этнографиин музейн ахалагша научна сотрудник.

Хилын саанаһаа — телефон, телеграф, радио

НЬЮ-ЙОРК

Радио-дамжуулганууд болюулагдаа

ТАСС

Израильда эсэргүү пропаганда хэхэ зорилготойгоор эмхидхэдэг радио-дамжуулгануудаа Египет болюулба. Каирай зүгһөө олохон жэлэй турша соо иимэ дамжуулганууд хэгдэдэг байһан юм гэжэ ЮПИ агентство мэдээсэнэ.

Тиимэ дамжуулганууд гурбан радиостанцяар, Израильда һайн дуулдахаар эмхидхэгдэдэг байһан. Египедэй энэ шиидхэбэринь Синайда байһан Израилиин сэрэгүүдые гэдэргэнь бусааха тухай Египет-Израилиин хоорондохи һаяын хэлсээнтэй холбоотой гэжэ ЮПИ агентствын мэдээсэл дотор тэмдэглэгдэнэ.

Эдэнэй хоорондо туйлагдаһан, «тунхаглагдаагүй ойлголсолгын» ёһоор, Израильда эсэргүү пропагандаяа болюулха гэһэн Египедэй «найдуулгые» Израиль—Египедэй хэлсээнэй эрилтэнүүдэйнь нэгэн гэжэ сэгнэхые Египет ба Израиль Холбоото Штадуудтай хамта шиидэһэн байгаа гээд ЮПИ багсаана.

ПАРИЖ

ФРАНЦИИН НАЦИОНАЛЬНА СУГЛААН ДЭЭРЭ

ТАСС

Мүнөөнэй экономическа кризисһээ гарахын тула Францида шэнэ хараа бодол, шэнэ политика хэзээ хэзээнэйхиһээ шухала болонхой, — гэжэ Франциин Коммунис партиин генеральна секретарь Ж. Марше Национальна суглаан дээрэ үгэ хэлэхэдээ мэдүүлбэ.

Арад зоной хэрэглэмжэ хангалга үнэхөөрөө һайжаруулхаар хэмжээнүүдые абаха эрилтэ табинабди, иимэ ябуулга экономико заһаруулха шухала нүхэсэл болохо һэн. Тэрэшэлэн хүдэлмэригүйдэлгэтэй тэмсэхэ, ажалаар хангалга һайжаруулха хэмжээнүүдые дары абаха шухала гэбэ.

Правительствын түсэб түрүүшын ээлжээндэ энгэй томо фирмэнүүдые дэмжэхэ зорилготой байна гэжэ ФКП-гэй генеральна секретарь тэрэниие эрид шүүмжэлээ.

Социалис партиин нэгэдэхи секретарь Ф. Миттеран, зүүнэй радикалнуудай ударидагша Р. Фабр болон бусад депутадууд правительствын түсэбые мүн лэ шүүмжэлбэ.

ЛИССАБОН

ЗҮБШЭЛЭЛГЭ ХЭГДЭЖЭ ҮРГЭЛЖЭЛҺӨӨР

ТАСС

Шэнэ правительство эмхидхэн байгуулха асуудалаар эндэ хөөрэлдөөнүүд боложо байна.

Президент Кошта Гомеш, премьер-министр Пиньейру ди Азиведу сентябриин 10-да коммунис, социалис ба арадай-демократическа партинуудай түлөөлэгшэдтэй уулзаба.

Президентын канцеляриин мэдээсэл дотор хэлэгдэһэнэй ёһоор, эмхидхэгдэн байгуулагдаха правительствын политическэ хараа бодол болохоор ниитэ шэглэл тодорхойлхо зорилготой зүбшэлэлгэ үнгэргэгдөө.

Политическэ партинуудтай харилсаан ба хөөрэлдөөнүүд хэгдэжэ үргэлжэлхэ байха гэжэ президент сентябриин 11-дэ соносхоо.

ПКП-гэй генеральна секретарь Алваро Куньял президенттэй Компартиин ба соцпартиин делегацинуудай уулзаһанай һүүлээр иигэжэ мэдүүлбэ: коммунис партиин түлөөлэгшэд хоёр һарын урда тээ тохёолдоһон мухардалга зайсуулхын тула шухала бүхы юумэ хэжэ байна.

Гэхэ зуура, харюусалгагүй мэдүүлгэнүүдые хэһэнэйнь түлөө буржуазна арадай-демократическа партиин удамаршадые компарти эрид шангаар шүүмжэлбэ. «Правительствада мэдэлээ үгэхэгүй, Зэбсэгтэ хүсэнүүдэй хүдэлөөе тарааха, Революционно соведые усадхаха» гэһэн уряа НДП-гэй тэдэ мэдүүлгэ доторнь хэгдэнэ.

Португалидахи революционно хүдэлөөе дэмжэһэн олоной жагсаалнууд ба митингнүүд хэдэ хэдэн городуудта, хүдөө нютагуудта болоо.

ЛИССАБОН

Португалидахи аграрна реформо

ТАСС

Аграрна реформо — Португалиин революциин гол туйлалтануудай нэгэн. Энэ ушарые тусхайлан тэмдэглэхэ зуураа, ниислэлэй «Диарну ди Лижбоа» газетэ иигэжэ бэшэнэ: оршон байдалай орёо байбашье, латифундистнуудай (ехэ газартай баяшуулай) эсэргүүсэбэшье, Португалиин хүдөө тосхонуудай байдалые шэнэдхэн хубилгаха замаар хэдэ хэдэн шухала ябуулганууд хэгдээ. Хубиин газарай хэмжээн хизаарлагдаһан, олохон таряашад газар абаһан байна. Эндэхи правительство үтэгжүүлгын үнэ сэнгые 20 үлүүтэй процентээр хямдаруулаа, худалдагдаха мяханай үные дээшэлүүлээ. Таряашад мүнөө хүдөө ажахынгаа продукциие, зууралдын элдэб эсын наймаашадһаа гадуур гүрэндөө сэхэ худалдаха аргатай болобо.

Хүдөө ажахын кооперативуудай ажал хэрэгүүдые һайжаруулхаар хараалһан правительствын декрет гаргагдаа. Ашаглагдаагүй байһан газарые таряашадта үгэхэ, урьһа зээлеэр мүнгэн туһаламжа тэдээндэ үзүүлхэ гэжэ шиидхэгдээ.

АНГЛИ. Экономическа кризисэй хойшолонгуудые ажалшадай нюрганда ашаха һанаатай Англиин засагаархидай һэдэлгэнүүдые хүн зон эрид шууд буруушаана.
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: юумэнэй үнэ сэнгэй дээшэлэлгые, ажалгүйдэлгын ургалтые, хүн зоной ажана байдалай муудалгые буруушааһан ээлжээтэ митинг боложо байна.

ТАСС-ай фотохронико.

ВАШИНГТОН

ЭХЭ ОРОНОО АЛДАГШАД

ТАСС

Индиин океандахи Диего-Гарсия гэжэ аралай 1.000 гаран ууган хүнүүд 1972 ондо баалалтын гуримаар нютагһаа намнагдаһан юм. Тиихэдэ энэ арал дээрэ агаарай-сэрэгэй ба далайн-сэрэгэй ехэ бааза тогтоохо гэжэ пентагон шиидэһэн байгаа. Диего-Гарсия арал дээрэ «нэгэшье хүн, амитан байдаггүй» гээд хожомынь пентагоной түлөөлэгшэд конгресс дээрэ мэдүүлһэн юм гэжэ «Вашингтон пост» газетэ мэдээсэнэ.

Диего-Гарсиягай ууган зон мүнөө Маврикида тон ядуу тулюур байдалтай байна. Океанай саанахи генералнуудай харата түсэбүүдээ һаадгүй гүйсэдхэхынь тула тэдэнэр эндэ сүлэгдэнхэй. Һаяхан хэгдэһэн шэнжэлэлгын ёһоор, Диего-Гарсия аралһаа эндэ асарагдаһан бүлэнэрэй аха заханарай оройдоо 17 процентнь ажалтай болоо гэжэ тус газетэ тэмдэглэнэ.

Диего-Гарсия аралай ууган зониие пентагоной сүлэһэн тухай «Вашингтон пост» газетын мэдээсэлтэй дашарамдуулан, сенатор Э. Кеннеди мэдүүлгэ тунхаглахадаа, тэндэ Америкын сэрэгэй бааза тогтоохо тухай асуудал дахинаа хаража үзэхыень конгрессые уряалба. «Далайн-сэрэгэй ба бусад сэрэгэй түхеэрэлгэнүүдые барихын тула Диего-Гарсия арал дээрэһээ 1.200—1.400 хүниие Холбоото Штадууд Англиин правительстватай хамта намнаа гэһэн мэдээсэлнүүд минии һанаае ехээр зобооно», — гэжэ тэрэ тусхайлан тэмдэглэнэ.

Сенаторай хэлэһэнэй ёһоор, эдэ хүнүүдтэ ушаруулагдаһан гасалан хохидолнуудай түлөө харюусалга даахаяа правительствын арсаһан ушар аралай зониие бүри ехээр доромжолхо болоно.

ВАШИНГТОН

США-гай ГҮРЭНЭЙ СЕКРЕТАРИИН ПРЕСС-КОНФЕРЕНЦИ

ТАСС

США-гай гүрэнэй секретарь Г. Киссинджер пресс-конференци дээрэ үгэ хэлэхэдээ, гадаадын-политическэ хэдэ хэдэн асуудалнуудта, тэрэ тоодо совет-американ харилсаае саашадань улам һайжаруулха асуудалнуудта тогтобо.

Шахардуу байдал һуларуулха политика Америкын Холбоото Штадуудай ба Советскэ Союзай хоорондын харилсаандахи зүришэлдөө зайсуулха зорилготой. Энэ ябуулга ядерна хоёр гүрэндэхи бодото байдалһаа хүн түрэлтэниие үгы хэжэ шадахаар хүсэнэй энээндэ бии байһан ушар баримтаһаа эшэ үндэһэтэй юм. Тиимэһээ Холбоото Штадууд ба Советскэ Союз өөһэдынгөө политикые дайнай аюул тон бага болгохоор бэелүүлхэ онсо харюусалгатай гэжэ Г. Киссинджер мэдүүлбэ.

Шахардуу байдал һуларуулха шэглэлтэй һэдэлгэнүүд мүнөө хэдэн янзаар хэгдэнэ. Энээнтэй дашарамдуулан, стратегическэ зэбсэгүүдые хизаарлаха тухай хөөрэлдөөнүүд боложо байнхай. Тус асуудалаар туйлагдаһан хэлсээн, бидэнэй баталхые оролдожо байһан хэлсээн тон шухала удхашанартай. Ядерна зэбсэгүүдые үрдилдэн түхеэрэлгын асуудал шадаал һаа түргэнөөр шиидхэхэ шухала асуудал болоно.

Үндэһэн шухала асуудалнууд Владивостогто гол түлэб зүбшэлэгдэһэн юм гэжэ гүрэнэй секретарь һануулба. Владивостогто уулзаһанһаа хойшо үнгэрһэн саг соо хэдэ хэдэн шухала асуудалнууд шиидхэгдэһэн байна. Үшөө хүсэд зүбшэлэгдөөдүй хоёр гү, али гурбан асуудал мүнөө үлэнхэй.

Хоёрдохёор, Холбоото Штадуудай ба Советскэ Союзай хоорондоо сэхэ зүришэдэг районуудые, жэшээлэн хэлэбэл, Түбэй Европые хиналта дороо абаха гэжэ оролдонобди. Энэ талаар зарим тэды амжалтанууд туйлагдаа, — гэжэ гүрэнэй секретарь хэлэбэ.

Гурбадахяар, Советскэ Союзай ба Холбоото Штадуудай хоорондоо сэхэ зүришэдэггүй районуудтахи хёмороонууд, арсалдаанууд ба шахардуу байдалда хабаатай асуудал бии байна.

Советскэ Союзтай манай харилсаае эгээн һайн гэжэ хэлэмээр бэшэ. Бидэ — ондо ондоо суртал бодол баримталдаг байнабди, суртал бодолой талаар арсалдаанууд гараханаа гадна, национальна хүсэл эрмэлзэлнүүднай алгасана. Тиигэбэшье, шахардуу байдал һуларуулха политикые шухалада тоолонобди. Энээниие саашадаа баримталан бэелүүлхэ хүсэлэнтэйбди гэжэ Г. Киссинджер мэдүүлнэ.

Египет-Израилиин хэлсээн тушаа гүрэнэй секретарь иигэжэ тусхайлан тэмдэглэбэ: энэ хэлсээн бүхы асуудалнуудые шиидхэхэгүй байна. Эсэсэй хэлсээн Дүтын Зүүн зүгтэхи хилэнүүд тухай асуудал, Палестинын асуудалай шиидхэбэри, тэрэшэлэн уласхоорондын найдуулгануудые оруулалсаха ёһотой гэбэ.

ВАШИНГТОН

США-гай ПРЕЗИДЕНТЫН ШИИДХЭБЭРИ

ТАСС

Орон дотороо абтадаг нефтиин үнэ сэн хиналгые зургаан һараар һунааха гэһэн конгрессэй хуулиин проектые хорихо гэжэ США-гай президент Дж. Форд шиидхэбэ.

Президентын энэ хэмжээн элшэ хүсэндэ хабаатай асуудал шиидхэхэ оно мүр бэдэрэлгын талаар Сагаан байшангай ба демократуудай олонхинь байһан конгрессэй хоорондо арсалдаан зүришэлдөөнэй гараһаар байһые гэршэлнэ. Оронойнгоо нефтиин үнэ сэндэ хиналта хэхээ болихо гэһэнээ тайлбарилан, правительство иигэжэ мэдүүлнэ: энэ хэмжээн орон дотороо нефть ехээр гарган абалгые урмашуулха хэрэгтэ туһа хүргэхэ байха гэнэ.

Гэхэ зуура, энэ түсэб бензинэй, нефтиин бусад зүйлнүүдэй үнэ сэнгые хүндэрүүлхэ, нефтиин монополинуудай туйлай ехэ ашаг олзые улам нэмээхэ гэжэ олохон конгрессменүүд энээнтэй дашарамдуулан мэдүүлнэ.

Президентын хорилтые болюулхын тула, правительствын хэмжээ ябуулга буруушаагшад конгрессэй хоёр палатын гурбанай хоёр хубинь дууе абаха зэргэтэй байна. Тус асуудалаар дуугаа үгэлгэ энэ неделидэ болохоор хүлеэгдэнэ.

Зоньт чемпион

Боксоор «Труд» бүлгэмэй Центральна Соведэй түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөн мүнөө хоёр зонын спортсменүүдэй дунда үнгэргэгдэжэ байнхай. Хоёрдохи зонодо оруулагдаһан Сибириин болон Алас-Дурна зүгэй «Труд» бүлгэмэй боксернууд Ангарск хотодо сугларба. Энэ мүрысөөндэ манай республикын «Труд» бүлгэмэй боксернууд — СССР-эй спортын мастер Александр Осокин, мастерта кандидадууд Анатолий Анфилофьев, Владимир Розенкин, Алексей Бадарханов гэгшэд хабаадалсажа, зонын чемпионэй нэрэ зэргэ буляалдахаар оошонхой. Мүрысөөн сентябрийн 11-һээ 15 болотор үргэлжэлхөөр хараалагдана.

Нүгөөдэ — нэгэдэхи зонын спортсменүүд Таганрог хотодо сугларжа, зонынгоо чемпионуудые тодоруулжа байна.

ДАЙШАЛХЫ НҮХЭД ДАХИНАА УУЛЗАБА

Ябаган сэрэгэй 97-дохи дивизиин газетын редактор байһан Лев Сергеевич Карташев Буряад орондомнай айлшалан ерэбэ. Хатуу шэрүүн 1941 ондо манай городто бүридүүлэгдэһэн энэ дивизи Москва шадар болоһон түүхэтэ байлдаануудта хабаадалсаһан гэжэ бүгэдэндэ мэдээжэ ааб даа. Дивизиин сэрэгшэдэй хахадһаа олонхидынь республикымнай эрхэтэд байһан юм. Һүүлдэ 83-дахи гвардейскэ гэжэ нэрэ зүүһэн дивизиин сэрэгшэд мүнөө Буряадаймнай бүхы аймагуудта, Эхэ ороноймнай бэшэшье хото, городуудта ажаһууна, ажаллана.

Запасай подполковник Л. С. Карташев тус дивизиин бүридэлдэ орожо, дайшалхы замаа эхилээд, Зүүн Пруссиин Пиллау городто түгэсхэһэн намтартай. Тиимэһээ дайн байлдааңуудта нютагаймнай сэрэгшэдэй гаргаһан эрэлхэг зоригой габьяа тэрээндэ эли мэдээжэ юм. Юуб гэхэдэ, сэрэгшэдэй шэн габьяата баатаршалга тухай материалнууд дивизиин газетэдэ ходо тунхаглагдадаг байгаа бшуу. Дайшалхы жэлнүүдэй үедэ гараһан газетын бүхы номернуудые тэрэ хадагалжа байдаг. 83-дахи гвардейскэ дивизидэ алба хэһэн Буряадай сэрэгшэдэй дайшалхы габьяа харуулһан ном хэблүүлхэ түсэбтэй юм. Тиимэһээ гушан жэлэй үнгэрөөшье һаа, түрэл дивизиингээ сэрэгшэдтэй уулзажа, хөөрэлдэхэ хүсэлэнтэй мүнөө тэрэ Буряадтамнай айлшалан ерэбэ гээшэ.

Хориин аймагай Тээгдэ тосхондо ажаһуудаг Советскэ Союзай Герой Никифор Самсонович Афанасьевтай болоһон уулзалга зүрхэ сэдьхэл хүдэлгэмэ байба. Дивизи соогоо эгээн түрүүлэн тэрэ энэ үндэр нэрэ зэргэдэ хүртэһэн байгаа. Эдэ хоёр дайшалхы нүхэд тухайгаа һанан, һанан хөөрэлдэбэ. Лев Сергеевич Хориин аймагта ерээд байхадаа, сугтаа алба хэһэн Намбар Дамбаев, Буянто Ульзутуев болоһ бусадтай уулзажа хөөрэлдөө. Дивизиин медицинскэ сестра байһан Антонина Гавриловна Загузинатай Гүрэльбэ тосхондо уулзаа. Энэ эхэнэр 19-тэйхэн басаган ябахадаа, дайнай дариин утаа үзэһэн байна. Хүндөөр шархатаһан хэдэн зуун сэрэгшэдые байлдаанай газарһаа гаргаһан байха. 1942 оной зунай нэгэ үдэр хүшэр хүндэ байлдаанай үедэ 52 сэрэгшэдые гал дүлэн сооһоо гаргажа, түрүүшын туһаламжа үзүүлһэн байна. Үргэеэ һамна буудуулһан сэрэгшые яажа абарһанаа, «үргэнэйм яһа өөдэнь үргөөд, уя» гэжэ тэрэнэй гараараа з а н г а н ойлгуулһые Антонина Гавриловна нюдэн дээгүүрээ уһа гүйлгэн, дивизиингээ газетын редакторта мүнөө хөөрэжэ байгаа һэн.

Л. С. Карташев Улаан-Үдын 1-дэхи интернат-һургуулида «Эрэлхэг зоригой» хэшээл үнгэргөө. Тэрэнэй үнгэргэһэн хэшээл һонирхолтойшье, һургаал абамааршье байба. 44 жэлэй туршада журналистаар хүдэлһэн сэрэгшэ тус һургуулида эмхидхэгдэһэн 83-дахи гвардейскэ дивизиин дайшалхы алдар солын булан харагдаа, зүрхэ сэдьхэлээ ехэ хүдэлгэбэ. Мүн дивизиин врач-хирург байһан, РСФСР-эй габьяата врач Андрей Васильевич Булгатов, дивизиин полевой почтын офицер байһан Владимир Доржиевич Ларин гэгшэдтэй эндэ уулзаа.

О. ЦЫБИКОВ.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: 1. (Зүүн гарһаа) Л. С. Карташев, Советскэ Союзай Герой Н. С. Афанасьев. 2. (Зүүн гарһаа) 83-дахи гвардейскэ дивизиин врач-хирург байһан А. В. Булгатов, медицинскэ сестра А. Г. Загузина, дивизиин газетын редактор байһан Л. С. Карташев.

Авторай фото.

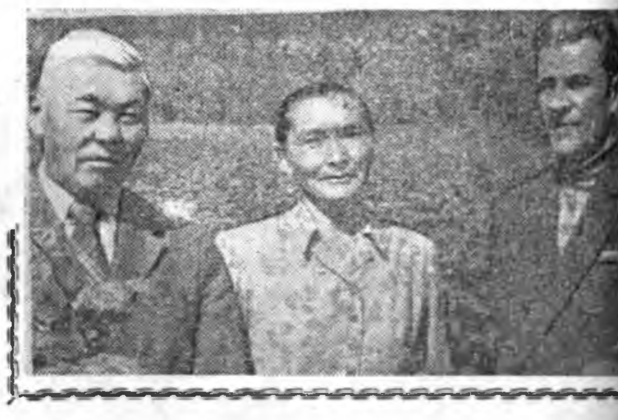

ТОЛИ

ТҮМЭР ДЭЭРЭ УРЛАҺАН ҮЛЬГЭР

БИИРЭ

Түрэл хотымнай түбэй гудамжанууд болохо Коммунистическэ, Ербановай үйлсэнүүдэй уулзадха дээгүүр ябаһан хүн бүхэн «Байгал» ресторанай дээдэ углууда, хоёр ханадань хэгдэһэн часуудые һонирхон харадаг. Юуб гэхэдэ, энэ часуудта тоонуудай орондо амитадай дүрсэнүүд уран гоёор түмэр дээрэ дабтан сохижо урлагданхай харагдадаг. Урда сагһаа хойшо буряадууд саг жэлээ ама сагаан хулганаар эхилһэн арбан хоёр амитадай нэрээр нэрлэн тоолодог һэн.

Энэ часые хараһан хүн бүхэн хэнэй хэһэн бүтээл гээшэб гэжэ һонирходог.

Багахан Пурбо хүбүүнэй эсэгэ Суронхор нютагтаа мэдээжэ түмэршэ дархан бэлэй. Хяагтын аймагай Мөөрөөшэ нютагайхид Суронхор дарханай бүтээлнүүдээр омогорхон байдаг һэн. Пурбо хүбүүн эсэгынгээ кузнеца ошохо, хүдэлмэриинь хараха дуратай һэн. Улаан болотор халаагдаһан түмэрэй уян нугархай нюрган дээгүүр хатарһан алха дорһоо уран бүтээлэй мүндэлэн гарахые хаража, гайхан һонирходог, баясан байдаг бэлэй.

Һонюуша, хурса нюдэтэй, уран гартай Пурбо хүбүүн ямар нэгэн һонин нааданхай дархалаад гү, уран зураг зураад, үетэн нүхэдөө гайхуулан ябадаг һэн. Уданшьегүй дайнай хүшэр хүндэ жэлнүүдтэ 15 наһатай Пурбо эсэгынгээ үг залгамжалан, түмэршэ дарханаар ажаллажа эхилээ. Багаһаа хойшо эсэгээ дахажа, уран дарханай «нюусатай» танилсаһан Пурбо ажаллахадаа ядаагүй.

Сэрэгэй наһа хүсэжэ, оронойнгоо зүүн зүгтэ албанда ябаа. 1951 ондо сэрэгһээ ерэхэдээ, Хяагтын музейдэ уран зураашаар хүдэлжэ эхилээ һэн. Эндэ хоёр жэл хүдэлхэ зуураа, урлан шэмэглэхэ талаар тэрэ олон хүдэлмэри хээ.

Бэлигтэй, уран гартай Пурбо Намсараев Улаан-Үдэдэ, Уран зураашадай холбоондо хүдэлжэ эхилбэ. Гипсээр, цементээр барельефүүдые хэжэ, хотын олон байшан гэрнүүдые, соёлой ордонуудые урлан шэмэглээ. Тэрэ үедэ хэһэн бүтээлнүүдэйнь нэгые нэрлэбэл, Хяагта хотодохи фонтан болоно. «Сибирь» гэжэ нэрлэгдэһэн энэ фонтан баабгай болон бусад амитадай дүрсэнүүдээр шэмэглэгдэнхэй. Энэл үедэ П. Намсараев Шэтын областиин уран зураашадай уряалаар Петровск-Забайкальск хото ошожо, соёлой ордон болон партиин горкомой байшаниие урлан шэмэглээ.

Гипсээр, цементээр урлан шэмэглэхэ хүдэлмэриеэ П. Намсараев амжалтатайгаар ябуулжа байгаа. Гэбэшье түмэр дээрэ урлал хэхэ гэһэн хүсэл һанал хүсэтэйгөөр орьёлон, сэдьхэлыень хүлгүүлдэг һэн.

Тэрэ түмэр дээрэ урлал хэжэ эхилнэ. «Түрүүшын багшанарни Дымбрыл Сагадаевич Бадмаев Цыретор Доржиевич Наманилон хоёр намда ехэ юумэ заажа үгөө һэн. Тэдэнэй ашаар лэ урлал бүтээлэй нарин нягта аргануудтай танилсаа һэм», — гэжэ Пурбо Суронхорович мүнөө хөөрэдэг.

Буряадай искусство ба литературын хоёрдохи декадада бэлдэжэ байһан үе. Энэ хэрэгтэ Пурбо Суронхорович тон эдэбхитэйгээр хабаадалсаа бэлэй.

Пурбо Суронхорович Намсараевай уран һайхан бүтээлнүүд олон тоото выставкэнүүд дээрэ табигдаһан юм. Мүнгөөр шэмэглэн, модоной үндэһөөр хэһэн хайрсагынь Бүхэсоюзна выставкэ дээрэ үндэрөөр сэгнэгдээ һэн. Тэрэнэй бүтээһэн эхэнэр хүнэй бүрин зүүдхэл олоной һайшаал магтаалда хүртөө бэлэй. Энэ бүтээлынь мүнөө үедэ Ленинград хотодохи СССР-эй арадуудай этнографиин музейдэ хадагалагдана.

1969 ондо П. Намсараев Ленинградай Уран зурашадай холбооной уряалаар Ленинград хото ошожо, Үбэлэй Ордоной түмэр үүдэнүүдые һэльбэн заһабарилха хүдэлмэри хэлсэһэн байха юм.

Һүүлэй үедэ үргэн хэмжээнэй урлан шэмэглэл хэжэ байнхай. 3 метр үргэнтэй, 10 метр утатай зураг алюмини дээрэ дабтан сохижо бүтээһэн байха юм. Энэ зурагынь прибор бүтээлгын заводой столово соо табигданхай. Энэ зураг дээрэ ангуушадай, загаһашадай темэ харуулһан байдаг.

1973 ондо Свердловск хотодо болоһон Буряадай искусство ба литературын үдэрнүүдэй үедэ эмхидхэгдэһэн выставкэ дээрэ П. Намсараевай «Һүр харбалга», «Барилдаашад», «Мори урилдаан» гэһэн триптих үндэрөөр сэгнэгдээ һэн. Тэрэнэй бүтээһэн «Үльгэршэн», «Хатар», «Хууршад» гэһэн зурагуудые хэн мэдэхэгүйб даа! Арадай үльгэрэй далайһаа һабагша татан бүтээһэн зурагууд П. Намсараевта олон.

«Совет Алас-Дурна зүг» гэһэн выставкэ дээрэ П. Намсараевай бүтээһэн буузын, архиин амһартанууд харагшадай һайшаал, магтаалда хүртөө һэн. Мүнөө энэ бүтээлнүүдынь Москва хотодо нээгдэхэеэ байгаа бүхэроссин выставкэдэ табигдахаар шэлэгдэн абтанхай.

Һаяхана Пурбо Суронхорович Намсараевай мастерскойдо ороходом, тэрэ шэнэ бүтээл урлажа һууба. Хараһаар байтарни, үргэн ехэ алюмини хабтагай дээрэ мүнөө үеын эршэмтэй үеые харуулһан зураг мүндэлшэбэ.

— Мүнөө үеын байдал харуулһан, ажалай амжалта тээшэ уряалһан зурагуудые бүтээжэ байнабди, — гээд тэрэ хөөрэнэ. — Улаан-Үдын үйлэдбэриин нэгэ предприятида табигдаха.

Бүтээжэ байнабди гэжэ тэрэ дэмы хэлээгүй. Юуб гэхэдэ, Пурбо Суронхорович уран гартай залуу хүбүүдые түмэр дээрэхи урлалай эди шэдидэ, дүршэл шадабарида һургана.

Һүүлшынгээ бүтээлнүүд тухайда хөөрэжэ үгэхыень уран дарханда хандабаб.

— Фашис Германиие илаһаар 30 жэлэй ойдо зорюулжа, «Солдатский скороход» гэһэн бүтээл хээб. «Скороход» гэһэн гуталай фабрика дайнай үедэ сэрэгшэдые сабхяар хангажа байгаа. Энэ фабрикын сабхи үмдэһэн совет сэрэгшэ фашист хэрээһэ бута гэшхэн, Европын арадуудые сүлөөлөө гэһэн бодол энэ бүтээлдээ харуулха гэжэ оролдооб. Мүнөө үедэ мүнгэн дээрэ урлал хэхэ, мүнгэн аяга, газа, бугааг, хутага гэхэ мэтые хэхэ гэжэ шиидэнхэйб.

Түмэршэ дарханай оюун бэлигтэй олон бүтээлнүүд орон доторoo мэдээжэ болонхой. Урда сагһаа эхитэй мүнгэшэ дархашуулай урлалые Буряадай АССР-эй искусствын габьяата ажал ябуулагша П. С. Намсараев оюун бэлигээрээ үргэлжэлүүлнэ. **Б. БАТОЕВ.**

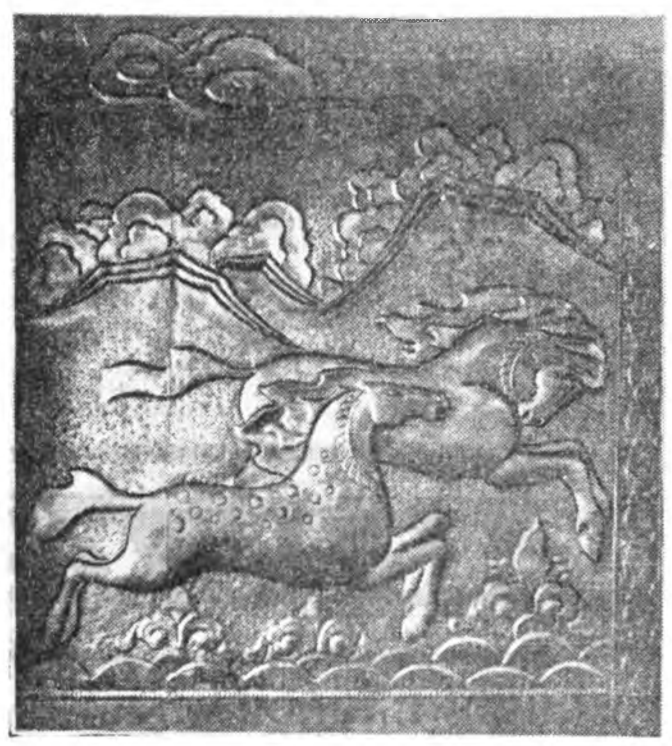

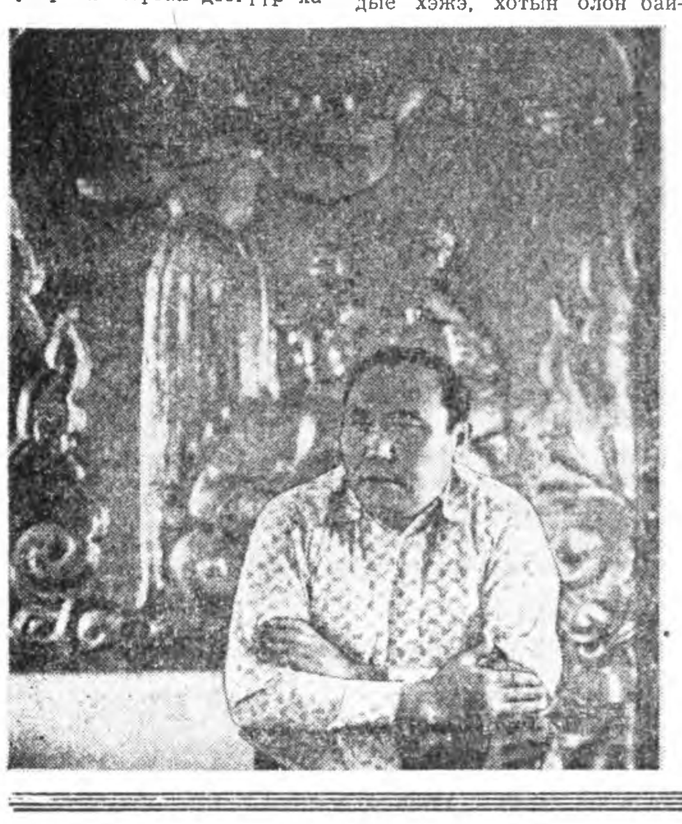

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: Буряадай АССР-эй искусствын габьяата ажал ябуулагша П. С. Намсараев; «Хүгжэм» гэһэн бүтээлһээ хэһэг.

Ц. ЦЫРЕНЖАПОВАЙ фото.

ШҮДХЭР

Гунга ЧИМИТОВ

БАСНИ

«Һүзэглэхэдэ — бурхан
бии мэтэ,
Һэжэглэхэдэ — шүдхэр
бии шэнги»
Гэһэн арадай үгые
Гэршэлэн харуулхые
оролдобоб.
Үнэн болоһон ушарые
Үльгэр басняараа
домоглобоб.
Баруун добын оройдо
Бадма гэжэ үбгэжөөл
Үбһэнэй хамтын ажалһаа
Үдэшэ бусажа ябаа һэн.
«Хүллэжэ ерэһэн мориёо
Һүниин адуулгада яагаад
Гээгдүүлэнгүй
үгэлтэйб?» —

Гэжэ үбгэжөөл ярана.
Ай, халаг! Гээгдээл
даа —
Адуушан хүбүүн
урдаһаань
Ажалша моридые туугаад,
Амадан добо дээр гараба:
— Эй, Бадма үбгэжөөл,
Энэ ятараа гээгдэбэт?
Хүллэжэ ябаһан мориёо
Хүсэлдүүлхэ болобот даа.
— Яаһан бидаа юм
гээшэб?
Яажа наашань
асаралтайб?
Мориёо мулталаад,
табигты.
Мухар тэргэдээ һуугаад,
Добо руу оглёобоорнь
залаад,
Доошоо ямаршьегүй
буушахат.
Гэртнай тээ тэрэ
байна бшуу —
Гэмгүй гоёор хүрэшэхэт.
***
Добо доро захада
Долгор хүгшэниинь гэртээ
һэн.
Бурхан тахилаа аршажа,
Булай сүлөөгүй байгаа
һэн.
Үдэшын һүөөр сэржэмээ
Үргөөд һөөргөө оробол ха.
Арьбан баян олохоёо
Арьяа Бааладаа
зальбарнал ха.
Гэнтэ энэ үедэ
Гэрынь шангаар
доһолшобо.
Баруун ханань лүс гэжэ
Бадарһан зулань
бүхэшэбэ.

Гэртэ орожо ерэлэй
Гэзэгынь үһэн үрзылэй.
Долгор хүгшэн айһандаа,
Дороо һалд гэн һуушалай.
Сабдаг, шүдхэр мүн гэжэ
Саанаһаа лаб этигэбэ.
Аман соогоо мааниая
Аймшагтайгаар уншаба.
Мэгдэһэн, һүрдэн
айһандаа
Мэдээ табихаа байһан
Баарһан Долгор
хүгшэниие
Баггүй ехээр хайрлажа,
Газааһаа мүлхин ороһон
хүн
Гараа урагшань һарбайба.
— Үгы, таниагүй гээшэ
гүш?
Үбгэншнилби,
Бадмашниб!
— Юу? Бадма? Энэ
ши гээд
Юундэ газараар
мүлхеэбши?
— Хүлни... хүлни...
Оо-ёо-ёо!
Хүгшэниинь одоол эндэ
Үбгэнөө, Бадмаяа танижа,
Үтэр хажуудань ошобо.
— Яаба гээшэбши
инхэдээ?
Яһа уһаш бүтэн гү?
Юун болоо. ягаа юм —
Юрэдөө юуш ойлгоногүйб.
Гэрымнай нэгэ юумэн
Гэнтэ шангаар
дайражархёо...
— Шүдхэр...
Юу? Шүдхэр гэжэ гү?
— Шүдхэрэйш үгэдэ
орожо...

«Ёо-ёо!» — гэһэн абяан
Ёро муутайгаар
дуулдажа,
Нилээд болоһон хойно
Нэгэ юумэн мүлхиһөөр,
Богоһо дээгүүр
бүгтэрһөөр,
Болилтогүйгөөр
гэншэһээр

«Оглёобоо баряад лэ
до...
Ороходоо, газаагаа
буухаш»,
Гэжэ тэрэ намайе
Гэнэдхээгээ, мэхэлээ.
Морёо баруун добо д...
Мулталжа адуулхыень
таб...
Тэргэдээ өөрөө һууга...
бэл...
Тэрэмни доошоо мухар...
бэл...
Уруудаха бүрөө
шолмо...
Улам хурдан болоо ...
Оглёобошье туһа
болоогүй
Орондог шарбаһан за...
бу...
Тэргэм гэрээ сохижо,
Тэндээ бута һүрэшөө.
Хари би хүлөө хухар...
Харана гээшэ гүш,
хүг...
— Ашата бурхан
туһал...
Амиды үлэбэ
гээшэлш...
гэжэ Долгор хүгшэн
Гэмгүй зохидоор хэлэ...
Бурханайнгаа тэндэ
оша...
Бүхэһэн зулаяа носооб...
«Һүзэглэхэдэ —
Бурхан ойро,
Һэжэглэхэдэ —
Шүдхэр дүтэ», —
Ингэжэ сэсэн арад зо...
Эдэ хоёр хүгшэдые
Хургаараа заан хэлэб...
Худал бэшэ, үнэн лэ ...

— Шүдхэр? Юу? Ай,
бу...
— Шүдхэр, шүдхэр
шагныш ...
Шүүһэтэй тэрэ
мори...
Үгэ дуулажа үбэштэ...
Үбгэншни энэ байна
б...

ПРАВДА БУРЯТИИ

Нэгэдэхи хуудаһанда: «Коммунист — хуряалга дээрэ» гэһэн түрүү бэшэг. Аймагуудһаа абтаһан тобшо мэдээсэлнүүд. М. Хензыхенов, Н. Ефимов гэгшэдэй фоторепортаж. ТАСС-ай мэдээсэлнүүд.

Хоёрдохи хуудаһанда: «Һуралсал ажалша зондо наашатай». А. Субботиной хэһэн хөөрэлдөөн. АПН-эй материалнууд.

Гурбадахи хуудаһанда: «Хэлэн тушаа зарим һанамжанууд». Авторнуудынь — У-Ж. Дондоков, Л. Шагдаров. Бүмбэрсэг дэлхэйн һонинууд.

Дүрбэдэхи хуудаһанда: Субботын хуудаһан.

СЭНХИР ЭКРАН

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА
«Орбита». 10.05 — Ш... һонин. 10.10 — «Беларусьфильм» студиин документальна фильмүүд харуулагдаха. 10.40 — «Танда, ... рэлхидтэ». 11.10 — «Үн... нэй почто» — хүгжэм... программа. 11.40 — «В... ники на станции Рос...» телевизионно зүжэг (үнг...). 13.00 — «Байгаали ба ...». 13.30 — «Россин гол ...» — документальна ф... (2-дохи сери, үнгэтэ). 14... — «Очевидное — невероятное». 15.00 — Мульфи... нүүд харуулагдаха (үнг...). 15.30 — Хүгжэмэй ... (үнгэтэ). 16.00 — «Эл... энхэ байлга». (үнгэтэ). 16... — Забһарлалга. 16.40 «Хани нүхэсэл» (үн...). 17.10 — И. С. Тург... «Бусалга» — телевиз... зүжэг (үнгэтэ). 18.30 «Время». 19.00 — «Т... гэртэ» — хүгжэмтэ прогр... ма. 19.30 — «Луис Кор... ланда эрхэ сүлөө олгохо»... һэн дамжуулга. 20.00 СССР-эй арадай ар... Ю. Гуляевай концерт. 21... — ЦТ-гай экранда — Ч. Ч... линай хабаадаһан ф... мүүд. «Лечение». «По... ный». 21.50 — «Ном.75» уласхоорондын выстав... репортаж (үнгэтэ). 23.00 Шэнэ һонин. 23.15 — ф... болоор СССР-эй чемпи... ЦСКА — «Спартак» (үнг...).

Редакторай орлог...
М. Н. НИМАЕВ.

1. БАРБААНДАЙН ХОНХОР

Намарай саг байба. Гэнтэ хүйтэржэ, газар хүроод орхибо. Горхон, нуурнууд мүльһөөр хушагдаба.

Барбаандай Дугар хоёр түлеэндэ гарахаар түхеэрбэд. «Мишка» азаргаяа шаргада хүллэжэ, үбгэн мордобо. Дугар — шарга дээрээ.

Булагта түлеэн элбэг даа. Тэрэ хоёрнай түргэн саг соо түлеэ бэлдэжэ, харгын захада суглуулбад. Эндэ Дугар хүсэгүйгөө мэдэрхэдээ, гашуудаба. Таабайнь унангиин бүдүүн узуурһаа үргэхэ юм. Тиихэдэ Дугар нарин оройһоонь үргөөд, арай шамай ябана. Хэды тиигэбэшье тулиһанаа харуулхагүйе оролдожо, бүдэржэ унажа ябаад, түлеэ зөөлсэбэ.

— Зай, түлеэгээ шаргадаа ашая. Орой болохонь, — гээд таабай хүдэһэн гуталайнгаа улада гааһаяа тоншобо.

Уданшьегүй түлеэгээ ашаад, гэр тээшээ ябабад. Булагта шаргаар ябахань бэрхэ. Мүнөө хүйтэн сагай байхада, харгы бараг болоо гэжэ бодоһон үбгэн зоримгойгоор «Мишкэеэ» түргэдүүлбэ. Дугар — бэһэл шарга дээрээ. Мориной түргэн буншэхэдэ, хүбүүн шарга дээрэһээ унуужан гэжэ һанаһандаа, таабайнь түргэ түргэн гэдэргээ эрьенэ. Дугар ябабашье унахагүй даа. Түлеэ хүлиһэн аргамжаһаа яһала бүхөөр зууралдашанхай.

Ябатараа томо хонхорто хүрэжэ ерэбэд. Хонхор дүүрэн уһатай, мүльһөөр хушаатай.

— Жаалдамар, энэ хонхорой уһан зузаанаар хүрөө. Гарахада болохол ха, — гэжэ хэлээд, таабай урагшаа ябаадхиба. Тэдэ хонхорые тойроод гараха харгы байгаа. Теэд Барбаандай дүтэлбэ бшуу...

Мүльһэн нижаганаһаар эндэ тэндэ хахаржа захалба. Хонхорой тэг дунда ябатараа, Барбаандай —: «Хүбүүн, шаргаһаа түргэн һүрэжэ буу! Бүтэхэгүй юумэн болохонь» — гэбэ. Дугар түргэн шаргаһаа һүрэбэ. Хуурай газарта гараад, харан гэһээнь, «Мишка» сээжэдээ хүрэтэр уһан соо орошоод байба. Түлеэтэй шарганъ хөөрэшөөд, хүбхэлзэн байба. «Таабайм яажа мориёо мулталханъ гээшэб? Уһан соо буухадань гүнзэгы, хүйтэншье» — гэжэ Дугар һанаашархана.

Барбаандай шиидэнгеэр уһан соо буушаба. Һугадаа хүрэтэр уһан соо ороод, шаргаяа мулталба. Удаань шаргаяа, түлеэгээ хүдөө гаргаба. Тиигэжэ байхадань, хубсаһа хунарынь хүрэжэ захалба. Дахин мориёо шаргадань оруулжа, түлеэгээ ашаад, нүгөөдэ харгыгаар ябабад. Гэртээ хүрэтэрөө үбгэнэй хубсаһан бурзан сагаан мүльһэн боложо, гордойшоо һэн. «Хүйтэн уһанда ороод, таабайм үбдэшэнэ гү» гэжэ Дугарай һанаашарһаниинь, таабайнь ягаашьегүй бэлэй. Харин тэрэ хонхорынь Барбаандайн хонхор гэжэ нэрэшэһэн юм.

ҮНЭН БОЛОҺОН УШАР

2. УУЛЗАЛГА

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай эхилхэдэ, Барбаандай таабай ехэ хүбүүн Доржоёо үдэшэһэн юм. Дайнай газарһаа дуулдаһан зааханшье һонин тухай шагнаха ехэ дуратай һэн.

— Минии Доржо тухай юумэн дуулдаагүй гү? — почтальонһоо үдэр бүхэндэ асууха.

Хүбүүнһээ бэшэг абаха гүйдөө ехэл уйдаха, гашуудаха.

— Энэ хара гермаан фашист гэдэгынь хэзээ һалаха юм? — гэжэ сухалдаха.

Үбэлэй саг һэн. Ашаа шэрэлгэдэ ошоһон Дугарай эжын гэртээ ерэхэнь ойртоһон байба. Барбаандайшье, үхибүүдшье ехээр хүлеэшэнхэйнүүд. Дайнай газарһаа нэгэ хүн бусажа ябана гэжэ дуулдаһан байгаа. Тэрэ Доржомни магад ерэжэ ябана гэжэ үбгэн һанаа.

Тиимэһээ унтаха нойроо мартажа, ашаанда ошоһон эхэнэрнүүдые үдэр бүхэндэ хүлеэнэ. Үхибүүдэй хүлеэхэ эли ааб даа.

Одоошье үни удаан хүлеэлгэһэн ашаашад ерэбэд. Тэдэниие угтахаа бүхы монголжоноорхин гараба. Нэн түрүүн тэрэ дайнһаа бусаһан хүн бултаниие һонирхуулна. Уданшьегүй нэгэ шаргаһаа хоёр таягтай, бишыхан хоршогор хара хүн хүндөөр бууба. Барбаандай тэрэнэй урдаһаа сэхэ ошожо тэбэришэбэ. Энэ хадаа үбгэнэй Доржо хүбүүнэй үүри, суг дайнда мордоһон Доржын Аюша байба бшуу. Барбаандай энэ Аюшын эсэгэтэй суг үдэһэн, нүхэсэһэн юм.

— Аюша, ши хаанаһаабши? Энэ хүлшни... — гэжэ Барбаандай бахардашаба.

— Дайнһааб, абгай, шархаташооб, халаг, — гэжэ Аюша бэеэ зэмэлэнгеэр дуугарба. Барбаандай таабай хүбүүнэйнгээ нүхэрые гэртээ урижа, бүхэли һүниндөө хөөрэлдэбэд. Доржо хүбүүнһээ дайн тухай олон түмэн асуудалнуудые һуража, һүниие һүнилэн хөөрэлдэн хонобод. Үбгэн Барбаандай тэрэ Аюшатай уулзахадаа, Доржо хүбүүнтээ уулзаһандал болоо һэн.

В. ГАЛСАНОВ.

Б. НАМСАРАЙН.

С А Й

Нарата Грузиин
Амтан сай:
шара сай,
хурьган сай,
плиткэ сай.
Шарнуу абгайн
Шанаһан сай,
Шара тоһоор
Буйлуулһан сай,
Хюһаранай һүөөр
Һүлэһэн сай,
Уужал байлтай
Халуун сай.
Нэгэ аяга уухадаа,
Хатаһан хоолой
Ханхинаса дуулахаар
Ульгам болошохо.
Хоёр аяга уухадаа
Монсойрһон шүлһэн
Хайлаһан тоһондол
Урдан мэлмэршэхэ.
Гурбан аяга уухадаа,
Бүрүүлтэһэн нюдэн
Бүргэдэй харасадал
Хараа орошохо.
Дүрбэн аяга уухадаа,
Хүлэй улаһаа
Халуу даагаад,
Уни бутаршахал.
Табан аяга уухадаа,
Даараһан бэе
Дулаа татаад,
Яһанай хүлһэн гарашаха.
Ангаһан бэедэ
Амидарал үгэдэг
Амтатайхан сай,
Эсэһэн бэедэ
Эршэ оруулдаг
Эмтэйхэн сай.